

Rozhovory o sýčkoví, krajině a zemědělství

Report z kvalitativního výzkumu

PhDr. Jan Krajhanzl, Ph.D., Mgr. Tereza Dědinová, Ph.D.
Institut 2050

Kontext

Sýček obecný (*Athene noctua*) patřil v české kotlině mezi nejběžnější sovy, hnízdily zde po celé zemi desítky tisíc párů. V posledních dekádách však vzhledem ke změně hospodaření a environmentální degradaci české krajiny dochází k prudkému snižování jeho populace, za posledních 20 let o celých 94 %, a zařazen byl proto mezi kriticky ohrožené druhy. Česká společnost ornitologická a tým Martina Šálka se už řadu let snaží poslední přibližně stovku párů zachránit především v enklávách na Slánsku, Podřipsku, Chomutovsku, Nechranicku a Házmbursku, kde má populační přežití sýčků ještě perspektivu. Právě pro sýčka byl v roce 2020 jako pro první ptačí druh schválen Ministerstvem životního prostředí Záchranný program.

Jednominutové shrnutí

Kvalitativní výzkum mezi farmáři a farmářkami ze Slánska, Podřipska, Chomutovska, Nechranicka a Házmburska ukázal, že sýček se v uvedené skupině těší **náklonnosti**. Významnou roli v tom sehrávají i **návštěvy ornitologů**, které jsou v řadě případů nejen prvním impulsem k zájmu o sýčka, ale také zdrojem praktických informací k jeho ochraně. Často v rozhovorech zaznívá, že sýčci mizí i z lokalit, kde před pár lety ještě byli. Prakticky každý se snaží určitým způsobem do ochrany sýčka zapojit, nicméně **péče o sýčka je v řadě případů jen částečná**, a angažovanost zemědělců se v tom zřetelně liší.

Významná část dotazovaných reflektuje špatný stav okolní krajiny, některé trápí její ekologický stav. Vše je však většinou zúčastněných rámováno minimálním zohledňováním neprodukčních funkcí krajiny. Názory zemědělců a zemědělek se také **výrazně rozcházejí v pohledu na ekologickou škodlivost umělých hnojiv a postřiků**, vč. aplikace rodenticidů.

V okruhu místních farmářů a farmářek je patrný **silná nespokojenost z přístupu úřadů, politické reprezentace i široké veřejnosti k zemědělství**. Sami mohou vyprávět řadu případů, kdy se cítili českým státem ignorováni až „buzerováni“, řadu případů – jak to vnímají – absurdních rozhodnutí příslušných úřadů. **V dotacích na ochranu přírody a krajiny se většinou neorientují**, uvítali by v tom konzultace, řadu navrhovaných dotací by zvažovali. Rozhovory naznačují, že **situaci by výrazně mohla pomoci kombinace přesvědčivých informací a ekonomických pobídek**.

Obsah

Prolog	4
Poděkování	4
Metodologie šetření	5
Technická poznámka	5
O sýčkovi	6
O ochraně sýčka	10
O dnešní době	13
O krajině	15
O zemědělství	19
O umělých hnojivech a postřicích	23
O frustraci z úřadů a politiky	24
O dotacích	29
O dotacích na ochranu přírody a krajiny	32
Deset tipů pro praxi	35
O České společnosti ornitologické	37
O autorech a Institutu 2050	37

Prolog

Když zavřu oči, běží mi před očima obrazy, stejně jako při rozhovorech. Jak dramaticky se proměnila krajina ve vzpomínkách pamětníků od jejich dětství dodnes, jak mizel život, voda i cesty z krajiny, jak odchází i sýček... a přitom „houkalo to všude... co jich tenkrát bylo?“ Jak cestáři odhrnují závěje hlíny naváté na místní silnice...

Kolik bezmoci někteří ze zemědělců na vlastní kůži prožívají, často tváří v tvář úřadům. S jakou houževnatostí někteří vzdorují ekonomickým tlakům, jak jiní těžce hledají rovnováhu mezi zdravou půdou a ekonomickou obživou, někteří před ztrátami krajiny raději přivírají oči, a někteří sami bolestně přiznávají, že v tom všem, co se s krajinou děje, cítí i svoji zodpovědnost. Některé věty, ale také pohledy – plné stesku a zoufalství, fatalismu a lhostejnosti, některé i vzteku – už nikdy nezapomenu.

Jsem vděčný, že jsem mohl mluvit s lidmi, na jejichž dobré vůli závisí přežití sýčka v naší zemi. Mám pocit, že jako společnost nejen krajíně, a také zemědělcům hodně dlužíme.

Jan Krajhanzl

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem farmářům a farmářkám za autentické a pro mě osobně fascinující rozhovory, které jsme společně mohli vést.

Kolegům z České společnosti ornitologické děkuji za spolupráci na tomto projektu, Doc. Ing. Martinu Šálkovi Ph.D. a Mgr. Zdeňkovi Vermouzkovi za konzultace k výskytu a ochraně sýčka obecného, Ing. Václavu Zámečnickovi za konzultace k zemědělským dotacím na ochranu přírody a krajiny.

Mgr. Jiřímu Hesovi děkuji za organizaci všech schůzek se zemědělci a společné cestování krajem.

Metodologie šetření

Cílem tohoto **kvalitativního výzkumu** je přiblížit všem, kterým leží na srdci další osud sýčka obecného v České republice, názory těch, na jejichž pozemcích tato ohrožená sova hnízdí.

Pro šetření zadané Českou společností ornitologickou byly vybrány výše zmíněné regiony, které jsou enklávami s největším výskytem sýčků v České republice (region s menší populací sýčků na jižní Moravě do výzkumu zařazen nebyl). Šetření se zaměřilo prakticky výhradně na **farmáře a farmářky**, mezi vytípanými kontakty byl následně realizován i rozhovor s jedním starostou.

Data byla sbírána v květnu a říjnu 2022, z celkově oslovených celkově bylo získáno **15 hloubkových rozhovorů**. Dalších 25 vytípaných kontaktů se nepodařilo získat pro rozhovory, některé nebyly ani při opakovaných pokusech k zastížení, jiné domluvené rozhovory byly i vícekrát zrušeny kvůli práci na poli. Návratnost 38 % představuje u této výzkumné skupiny nadstandardní výsledek.

Rozhovory byly zpracovány prostřednictvím aplikace Condens.io, primárním cílem tohoto aplikovaného výzkumu bylo zprostředkovat kolegům v České společnosti ornitologické, jak vnímají oslovení farmáři a farmářky sýčka obecného, a to v kontextu dalších témat, např. stavu okolní krajiny, hraboší kalamity v roce 2020, situace v českém zemědělství, spolupráce s Českou společností ornitologickou, uvažovanými změnami v hospodaření v návaznosti na válku na Ukrajině, názorů na dotace na ochranu přírody a krajiny ad.

Ještě pár čísel:

- > **18 lidí**, kteří se rozhovorů zúčastnili
- > **13 farmářů a farmářek** má rostlinnou výrobu
- > **10 farmářů a farmářek** má živočišnou výrobu
- > **372 ha** průměrná výměra, nejmenší 2 ha, největší 2500 hektarů, median 130 ha

Technická poznámka

Anonymizované výpovědi jednotlivých participantů a participantek jsou označeny kódem, který jim byl přidělen při zpracování dat.

V některých případech je pro srozumitelnost doplňují stručné věty kurzívou, bez uvozovek – jedná se o otázky, event. doplnění ze strany autora šetření.

Uvedeny nebývají všechny odpovědi, které k danému tématu zazněly – pro udržení rozumného rozsahu reportu byly ponechány ty, které dobře reprezentují i ostatní odpovědi. Výjimkou jsou otázky, kde je důležité ukázat, že je vícero dotazovaných, kteří uvedený názor zastávají.

O sýčkoví

Jakkoliv jsou místní zemědělci nakloněni sýčkoví a jeho hnízdní na jejich pozemcích, jejich vztah k sýčkoví má různé podoby, a také různou hloubku. Zatímco pro některé je symbolem zdejšeho zemědělského hospodaření, vzpomínek na dětství či brdosti na místní krajinu, jiní otevřeně přiznávají, že „sýčka neřeší“, případně, že mají plno jiných starostí. Okamžitkem, kdy sympatie některých z nich začíná, byla první návštěva ornitologů. Právě díky ní si uvědomili, jak je sýček v dnešní době vzácný, někteří měli možnost si ho i zblízka prohlédnout. V praktické rovině pak dotazovaní oceňují, že sýček loví blodavce, s nelibostí část z nich vnímá omezení Stutoxu při poslední hraboši kalamitě, někomu sýčkovo houkání ruší spánek. Podle laických pozorování místních sýčci dále ubývají, většina farmářů a farmářek to sleduje s lítostí.

Když se ptám v úvodu rozhovorů na sýčka, většina farmářů a farmářek projevuje k sýčkoví svou **náklonnost**:

„No my jsme rádi, že ho tu máme.“⁴⁷

„Krásně pískaj... (...) krásný sou...“⁴²

„Teda já jsem rád, že tady je.“⁴⁶

„Tak jako pozitivní vztah... (...) To houkání mi přijde strašně zajímavý, líbí se mě to, jako když se slyším. Když ses, když se smráká, tak jako pozitivně... Říkám, že chytá takový ty potvory.“⁴²

„Krásný zvířátko, je to škoda, aby to vyhynulo. Již jsme to tady chlácholili, každou myšku, kterou jsme ji chytli a házeli jsme jim jí tam, vid'. Aj ty malý, to bylo snad dvakrát nebo třikrát za sebou po dvouch měli... A pěkný to bylo, ten malý vyletěl na balíček vid' slámy, a tak jsme hlídali, protože tady jsou kočky máme, aby jí nesežrali... jako v pohodě, jako si myslím, to bylo jako dobrý.“⁴²

Hlubší vztah je patrný v odpovědích těch, kteří vyjadřují zájem také o okolní přírodu:

„Že jsme rádi, že ho tady máme, teda jestli ho tady máme ještě no. (...) Jo, je nám sympatickej ne? Tak my jsme takový, jakože tu přírodu máme rádi, že ji prostě v nějakých našich možnostech chráníme a pozorujeme, to je fajn, jo.“⁴⁴

Někteří oslovení sýčka vnímají přímo jako součást hospodaření, spojenou s místními chalupami a tradicí, který sem prostě „**patří**“:

„No, já bych řek, že k těm statkům takovej bejvalejm usedlostem, že to tam tak jako patří.“⁴³

Co se vám vybaví? „Houkání.“ Jaká to má výbody mít tu sýčka? „Na ty myš, patří to k přírodě a je tady. (...) Takže asi to sem prostě patří, tak to tak bereme, no.“⁴⁰

„No ale tak hlavně si říkám, že ten sýček, že jo, patřil k tomu obydlí jako svým způsobem, no.“⁴⁵

... a pro řadu z nich, starších i mladších, je vztah sentimentální tím více, že je houkání sýčka **součástí jejich života už od dětství**. Všimnout si můžeme i toho, že zmínky o pověrách zaznívají jen ojedinele, u seniorních ročníků:

„Sýčka jsem slychával, ještě když jsem byl jako dítě, když jsme s klukama stanovali na návsi, tak ten si sýček tady vždycky jako byl.“⁴⁹

„No tak já co mě první napadne, já nevím, no jsou okolo toho ty všelijaký pověry, že jo, to to člověka asi napadne, možná jako první. (...) No že to tady bejvalo odjakživa, co já si pamatuju už jako děti, když jsme

byli, tak vím, že ty sejkové byli, že se se tady pohybovali, shýčávali jsme je, že jo, křičet večer hlavně nebo to, jak se dorozumívají. No a tak tak si myslím, že to k tomu patří.“⁴³

„Když se řekne sýček, tak mi první napadne, že když jsem byl malej kluk, co jich bylo? A teďko, že nejsou žádný, to je úplně to základní. Já si pamatuju, co jich všude bylo, večer, jak to všude houkalo. A jak to všechno během jednoho života, jednoho života se dá říct, jak se to katastrofálně, v tom případě katastrofálně, změnilo.“ Jaké to pro vás je? „No... smutný, snad bych řekl, já nevím příhodnější slovo, smutný. A nehorší, nehorší, smutný, proto, že nevím, nevím, jak to zvrátit, skutečně nevím, protože aby dneska lidi šli dělat na pole, to nepřichází v úvahu.“⁴⁸

... a pro další místní výskyt sýčka součástí jejich hrdosti na zdejší region, **lokálpatriotismu**:

„Já myslím, že jsou všichni rádi, pokud to nemají doma, tak jsou na to svým způsobem hrdí, že se to tady zrovna v té naší lokalitě drží.“⁴⁷

Náklonnost k sýčkovi vyjádřená v odpovědích má však různou hloubku. Zatímco pro některé je součástí hluboce prožívaného vztahu a úvah o místní přírodě a krajině, jiní dávají otevřeně najevo, že i když je sýček „fajn“, je jim taky vlastně „jedno“ – soužití se sýčkem je pro mnoho z nich **okrajové téma**. Stojí za pozornost, jak někteří vyjadřují na jednu stranu **neochotu přihlásit se k určité citové zaangažovanosti**, na druhé straně je z jejich dalších slov patrné, že jim sýček tak „ukradený“ vlastně není. Jiný zase o „sovičce“ něžně mluví, ale vzápětí zmíní, že by ji i střelil.

Co se vám vybaví, když se řekne sýček? „Je to sova, noční pták.“ A jaké to je mít sýčka na svém pozemku? „Já se tím nezabývám.“⁴⁶

Na začátku rozhovoru: „Já jsem rád, že tady je.“ Posléze: „Nějakej neutrální pocit, ale ve finále je to jedno...“ A kdyby sýček zmizel? „To by mě třeba mrzelo.“¹³

„Když je obroženej druh jako sýčka a mně to v něčem neomezuje, tak mě je to respektive asi jedno. (...) Abych řekl pravdu, já jsem pro, taky proto jsem dovolil i to na naší stavbě, aby byla umístěna ta budka, aby se to nějak jako povedlo rozmnožit, ale (...) moc to neprožívám... no jako určitě jsem rád, když tam lítá něco jinýho než vrabci a špačci, že tam lítá něco jako jinýho, třeba jako ta sova včera. Tak to jsme sledovali večer, ale jinak jako to moc neprožívám.“⁴⁵

A co ostatní lidé tady kolem? „Když se potkáme, tak asi úplně neřešíme sýčka.“⁴⁴

A co ostatní lidé tady kolem? „Hele já si upřímně myslím, že je to vůbec nezajímá. Takovej nemůžu říct negativní, ale kdybyste mu začal vyprávět o sýčcích, tak asi stejně, jako kdybych mu říkal, že pojedem do Národního divadla na Prodanou nevěstu. Asi takovejhle. (...) Ne, že by proti tomu něco měli, ale určitě by tam se mnou nejeli.“⁴⁸

„Bydlím ve vedlejší vesnici, nám tam vždycky sídlil na kostele a na hřbitově v tůjkách, takže vím, jak v noci páská, loví myši a vůbec mi nevadí. Nejmenší naše sovička sympatická, roztomilá. Mám zákaz to třeba střelít vzduchovkou od manželky, takže nemůžu nic nikdy, supr, poboda.“⁴³

Někteří zmiňují, že je těžké věnovat pozornost sýčkovi, když **řeší tolik jiných starostí** (viz psychologický koncept „pool of worry“). Je to nadstavba, luxus, kdyby vše ostatní bylo v pořádku. Přednost má zemědělská produkce, ekonomičnost provozu (a možná také zvyk):

„No víte, pane, každěj má svojich starostí dost, a ten sýček je skoro v tý řadě až skoro naposledy.“⁴⁰

„A v kontextu tajitoba řešit sejkka jestli tady bude nebo nebude. Je to sice bezčej, mě je to třeba taky líto, *že ten sejček tady ubývá. Ale když vidím, jak se chovají všichni k nám, že jsme furt jenom ty špatní

*a prostě tak mě už to nedojímá. (...) Nebudu vyřobávat nějaký parcelky a nebudu kvůli sejčkovi se něčemu takovému zabývat, mě už to nebaví, tydle věci.*⁴⁴

*„Ono kdyby to zemědělství byl jako normální, kdyby se chodilo 8 hodin do práce, viděl jste, že si vyděláte normální peníze, tak se můžete zabývat něčím jiným, na co můžete být pyšnej, ale to je tak jakoby strašně zoufalá situace.*⁴⁵

„Hnízdo zrušit, sejček se odstěhoval a můžem sypat stutox...“⁴⁵

(při uvažování, co s pozemkem do budoucna) „Bobužel... upřímně na sýčka koukat asi vůbec nebudu.“⁴¹

Mezi řádky pak můžeme zaslechnout kontrast mezi tím, jak je sýček pro některé „běžný“, a tím, jak je ve skutečnosti celorepublikově vzácný:

„Pro mě nejběžnější sova, já se s žádnou jinou nesetkávám.“⁴⁵

Iniciačním momentem, který zemědělcům ukázal význam místních sýčků, pak jednoznačně byly **návštěvy Martina Šálka** a jeho kolegů z České společnosti ornitologické:

„Hele, dokud sem nezačali jezdit kluci, tak jsem ani vlastně netušila, že tady vůbec jsou, nevěděla jsem nic.“⁴¹

„Já jsem to nikdy nevnímal tobo sýčka, až když přišli voni, že jo, já vím, že tady žil. Přišel jsem jako dítě normálně jakoby vím, že tady byl, ale nikdy jsem ho třeba neviděl na vlastní oči, nebo jsem ho viděl třeba jen někde na střeše, ale teď už jakoby jsem v kontaktu s tím, že jo, že třeba kluci, když je kroužkují, tak můžem být tobo... a vidím, jak to vypadá, že ten sýček a takovýhle věci.“⁴⁹

„Jo jo, je to zvíře jakoby pro nás jako chráněný jo, protože jich je málo. Takhle, pokud by kluci nepřišli, jo, z té ornitologické společnosti, jo, který prostě, že jo, prostě zaměřovali na ty sýčky, tak my jsme to vnímali tak jakoby běžnou věc. Jo, běžný zvíře, jo, až potom, jako když nám řekli: „Hele, je jich fakt málo, jo, pojdme nám pomoci tím,“ že bysme jako mohli prostě udržet nějaký stav, jako že jo, tak až v ten moment vlastně my jsme jakoby zjistili, jakou jakoby v uvozovkách vzácnost tady máme, že jo. Takže až vlastně tímhle způsobem. Jinak sami, jako se o tyhle věci jako nezajímáme, že jo.“⁴⁷

V některých případech je přitom patrné, že neznalost sýčka, resp. nekontakt s ním vedou k větší lhostejnosti:

Sýčka „nevidíme vůbec, my už tady nejsme, když asi začíná lovit – nezabývám se tím“²⁶

Někdy také sýček přitahuje pozornost místních, a stává se tak **zpestřením zdejšího života**:

„Tak to bylo hezký, občas ta televize se tady jakoby mihla, nebo že to fotěj a to je zase zajímavý, je to zpestření, koukali jsme na ten dokument, že jo, co běžel na jedniče, co natáčeli kluci, tak to bylo pěkný, no je to takový... A je jako hodně lidí, co se o to zajímají právě třeba z té školky kolegyně, nebo se vyptávají.“⁴¹

„Protože mám sýrárnu, tak jsem choděj lidi a občas ho taky slyší a hodně je to jako zaráží, že v životě nic takovýho neslyšeli, tak a vnímají to jako pozitivně. Když jim řeknu, že tady jako i hnízdež.“⁴²

Soužití se sýčkem přináší podle většiny oslovených farmářů a farmářek i praktické výhody.

Nejčastěji je zmiňováno **chytání hlodavců**:

„Jako tady u nás, třeba že myši máme spoustu, jsou tady sklady, (...) mám tady třeba velký krysy, a ten sýček je tady krásně chytá, pro mě je super.“⁴¹

„No a taky jako kvůli těm myším, hlodavcům, že jo, který jenom choděj na polích, takže to jako pro nás třeba fajn.“⁴⁴

„No kromě té radosti, což není zanedbatelný, tak jestli myslíte praktickou, tak se domnívám, že asi to je zase můj názor, že asi velice malou, protože to by těch zajíčků muselo bejt tolik jako dřív, že by že by nějakých těch nějakých to kvantum myší pochytili... (...) No, ale přeci, dyť o tom mluvíme už nějakou dobu, přeci není jenom ta ekonomika, víte. Jak je trošku radost ze života třeba, a tak dále a člověk má i z takovejdy maličkostí, radost, dejme tomu.“⁴⁸

Jsou i tací, kteří si žádné výhody spojené s hnízděním sýčka na svém pozemku neuvědomují:

„Nevím, nedokážu vám na to odpovědět.“⁴⁵

„Nezaznamenal jsem.“⁴⁷

„Ale jako nějaký výhody, že bych v tom viděla, to asi nevidím.“⁴¹

Většina farmářů a farmářek uvádí i nevýhody. Nejčastěji zmiňují **zákaz trávení hlodavců rotenticity (Stutoxem) při hraboší kalamitě v roce 2020:**

„No tak samozřejmě nám zrušili, že nesmíme trávit myši.“⁴²

„Že třeba nemůžeme jakoby hlodavce tady trávit. Je to negativum toho sýčka. (...) To bylo před těma dvěma rokama, tady šla úroda minimálně o polovičku dolů...“⁴⁹

... a proto si někteří zemědělci spojují ochranu sýčka s **konkrétní újmou:**

„Akorát mi trochu vadilo to jednání ty státní správy, když jedna strana řekne tohle a druhá tohle, a pak dostanu flastr a ve finále dostávám dopisy typu 10 milionů pokuta atd. To mi samozřejmě vadí.“ Jak to dopadlo? „Dopadlo to tak, že jsme oslovili právníka a nakonec nejvyšší možná pokuta byla asi 10 000. Tu jsme dostali. Zaplatili jsme jí a hotovo, ale bylo s tím jako spousta srání na jednu stranu.“⁴³

Občas zaznívají také stížnosti, že noční houkání **budí některé lidi ze spaní:**

„Neříkám jako, že je jenom fara, jo, protože už vím i od řady lidí, co tady bydlí, že maj i doma na stodolách jo. Ve stodole jim zabnízdil sýček, jako že jo. Jo, takže není to pro ně jako dvakrát příjemný, ale jako ten strpěj ho, že jo? Protože vidí, že to je trošku jako chráněný.“⁴⁷

„Dcera někdy říká, že houká celou noc, že jí holka nemůže spát...“⁴⁷

„Soužití s ním sýčkem je vlastně bezproblémový, jako to nezaznamenáte. (...) Přes léto, že jo, když jsou otevřená okna, tak s tím problém mají, si i zanáávají. Ale není to tak, že by prostě vzali bned vzduchovku a šli by bned po nich jako strílet. Jo, to ne, no.“⁴⁷

Výše zmíněné zpestření života vyvolané zájmem o sýčka nicméně někdo jiný vnímá i negativně:

„Má to taky negativum, tohleto, ještě jedno dost velký, že jsem furt couraj nějaký lidi. no, a pošlapávají, to tady a furt něco fotí a to to mě taky leže na nervy teda.“⁴⁹

Místním myslivcům sýček nevadí:

„Tak to jsou většinou myslivci a ty chlapy se k tomu chovají perfektně. Jako že jo, to si myslím, že no, tak ty jsou taky v pohodě...“⁴²

„Jsme tady všichni myslivci, že ty dravce máme rádi jakoby třeba míň, ale víme, že sýček žádnou škodu nedělá.“⁴¹

Z rozhovorů je místními patrné, že některé **mylné představy** spojené se sýčkem se podařilo osvětou ornitologů vyvrátit:

„Kdysi říkali, že sýček přivolává smrt, ale to Martin už vyvrátil.“⁴⁹

„No jako vlastně začal jezdit ten pan Šálek, tak jsem o tom ani nevěděl, no pak ale jako člověk, trochu mu to jako otevře obzor.“⁴⁵

... v jiných otázkách však nadále trvají. Např. v případě neškodných omylů, že je sýček naše nejmenší sova, ale také v otázkách důležitých, kdy je např. přeceňována mobilita sýčka vzhledem k jeho potravním příležitostem.

Nad většinou rozhovorů se vznáší téma, **jak to bude se sýčkem dál**. Přestože vědí, že důvodem mojí návštěvy není monitoring výskytu sýčka, většina zúčastněných hlásí, jestli sýčka v poslední době viděli. Na řadě míst se dozvídám, že sýčka **už dlouho nezahledli ani neslyšeli...**

„Teďko v tý nějaký poslední době jsme asi o tu samičku přišli, protože delší dobu už jsem tam viděl jenom toho samečka. (...) O tu samičku jsme asi přišli a tím pádem už jsme vloni tam ani neměli hnízdo, ale toho samce jsem tam vobčas viděl a teďko v poslední době řeknu měsíc zpátky, už jsem ho neviděl. Je to škoda.“⁴³

„Jediný, co mě trápí, tak že nic nevyváděj no za ty roky. co to tady kluci sledujou... tak nikdy nic nebylo, no tak vždycky to očekávám s napětím to jaro jestli konečně... a zas nic.“⁴¹

„Letos jsem neviděl ještě ani jednoho.“⁴⁵

„Už od loňska se mi zdá, že zmizel, i sova pálená nám zmizla.“⁴⁰

Dostáváme se t k tomu, co by pro farmáře a farmářky vymizení sýčka z jejich okolí znamenalo.

Většina se shoduje, že by jim to bylo **líto**, někdy je z odpovědi patrný **fatalismus**:

„Samožřejmě by to bylo smutný.“⁴⁹

„Tak jako to by mě asi líto bylo.“⁴⁵

„Samožřejmě, že by mě to mrzelo.“⁴⁶

„No tak to víte, no tak nevím, že jo, no tak člověk se musí smířit se vším asi jo.“⁴⁵

„Pokavad zmizí, prostě to tak je.“⁴⁰

„Asi že už by sem nejezdil Martin na návštěvu, no nevím, co by to znamenalo... jako určitě zpestření to je.“⁴¹

Někteří si však **nepřipouštějí, že by mohl zmizet nadobro**:

„Nevím, jestli by nás to mrzelo. Pokud zmizí, tak by zmizel, tak prostě to tak je, ale tak von, to už se stalo dřív, že tady dřív najednou nebyl, pak zase se to objevili tak jako prostě to tak je, no. (...) Ta sova tady byla několik tisícovek let před náma nebo nevím jak dlouho... a bude tady zase 1000 let po nás.“⁴⁶

O ochraně sýčka

Povědomí o ochraně sýčka je mezi farmáři a farmářkami na dost různorodé úrovni. Někteří mají poměrně široký přehled o tom, co vede ke snižování populace sýčka, jiní mají dosti limitované, útržkovité a nepřesné informace.

Významný, a v podstatě nenabraditelný zdroj validních poznatků o sýčkovi představují návštěvy ornitologů. Chatrnost

vědomosti se přenáší také do praktických opatření v okolí hnízdišť sýčka, kdy málokdo z dotazovaných zná všechna doporučená opatření.

Jak si vlastně místní zemědělci mizení sýčka z české krajiny vysvětlují, co o něm vědí z odborných zdrojů? Nejvíce oslovených připisuje **výrazný propad v populaci sýčků postupnému zhoršování stavu krajiny**: ztrátou hnízdních příležitostí bouráním „starých budov“, mizením biotopů, které sýčkovi poskytovali příležitost k potravě. Málokdo si uvědomuje zásadní vazbu sýčka na živočišnou výrobu:

„No já si myslím, že to je ta monokultura, no tyhle tyhle ty velké lány, a prostě ono jim to nevyhovuje, že jo? Protože tam oni se ničebo nenažerou, uběhává hmyz, a tohle to všechno, to je jedno s druhým, že jo?“²¹

„Že mu chybí louky a meze.“¹⁵

„Prostě mu ubývají místa k hnízdění místa, kde on může žít. Takový ty starý stodoly... tady kromě té budovy, co je tady ta sušárna, tady žádná v okolí není prázdná.“³

„To nevím, tak samozřejmě ty starý stavby, kde oni sídlili si myslím, tak ty už nejsou.“²⁵

„Dneska se čím dál tím víc staví, že jo, máte podél každý dál dálnice máte dím se sklady na Prahu, tam ty půdy ubývá, tam mohly být třeba nějaký ty stromy nebo starý stodoly, kde jako sídlit, že jo?“³

V rozhovorech ale zaznívají i **alternativní vysvětlení**, která hledají příčiny jinde:

„Prostě prohrávají svůj boj. Ale na druhou stranu tady je mraky poštolek a mraky káňat, že jo, a jestli jsou oni schopni je vytlačit jak třeba z hnízdišť nebo z potravního nějakýho souboje, protože jsou větší, tady jakoby podle mě zabnutý zobák neuběhává.“³

„V té bezohlednosti těch lidí, ničím jiným to není. (...) To vidím, já to vidím ty lidi co tady... barantí jdou, a házejí jak na baseballu ty kameny, ty víš co? Jako to nemají k tomu žádné přístup... (...) a taky ta revoluce tobo auta, vždyť to vidíš na těch silnicích... vobden bereme srnu tady u dálnice, at' je to divočák nebo není, no tak máš jet trochu rozumně, že jo? Ale tak se to likviduje strašně moc, tadyhle to všechno. (...) A ty lidi k tomu nejsou v těch vesnicích už taky...“⁴²

„Hele já nevím úplně přesně, ale... jako zase ta chemie z těch polí spíš uběhává. Hodně zakazují ty veškerý ty postřiky. (...) Je to třeba, je to paradox, ale ten rok co tady byl ten hrabošů těch 2020 to bylo tak potom zmizel jo, což je divný. A předtím, když byly ty suchý roky, tak tady byl.“²⁰

Někteří o problematice přemýšlejí poměrně komplexně a snižování populace sýčka dávají do souvislosti s úbytkem potravních příležitostí, vysokou úrovní chemizace, nedostatkem remízku a automobilovou dopravou. Pro většinu farmářů a farmářek jsou **zásadním zdrojem informací návštěvy ornitologů**:

„Tak já jsem se o to zajímala, takže to jakoby v podstatě vím, no nebo prostě četla jsem si tady nám nechával, ten, jak se jmenuje...“ *Martín Šálek*. „... jo, tak ten nám tady nechal nějaký brožurky a tak, takže vlastně (...) jsem četla, takže to jako tuším. Intenzifikace jakoby zemědělské činnosti, že jo? A potom užívání vlastně jakoby té živočišné výroby, která je pro ně vlastně fajn, že jo, protože jim to dává jak obydlí, tak prostě nějakou jakoby rozmanitost té krajiny, protože mají příležitost prostě lovit na těch pastvinách lepší než někde na poli, že jo? A plus nějaký takový ty jejich nástrahy, no.“²⁴

Někteří však žádné vysvětlení pro úbytek sýčků nemají.

Pokud jde o praktickou ochranu sýčků na pozemcích zemědělců, **vodítkem jsou opět informace poskytnuté ornitology**. Mnoho dotazovaných ví, jak jsou pro potravu sýčka důležité sekané

trávníky, pro jeho bezpečí pak zajištění nádob a nádrží s vodou, stejně jako „pastí“ v podobě vertikálně stojících rour či fukarů.

„No tak od pana Šálka vím, že dobrý jsou pastviny, že mu vyhovují takový sekaný trávníky.“²²

„Máme ty jeleny daňky a tam je vlastně ten trvalý travní porost. A to je říkal právě Martin pro ty sejčky úplně jakoby top, protože oni jakoby oni mají rádi prostě plochu, která jakoby je krátká, takže jako tohleto jim úplně vyhovuje.“²⁰

„No tak to je to, co Martin omílá pořád dokola. Ty technický pasti odstraňovat, že jo na nádoby nádrže s vodou. Ty různé takový ty roury, protože to jsem tady samozřejmě všechno měla, že jo, to mi všechno vysvětlili. Roury od fukaru mi položili všechny, já je tam měla krásně vystavený. Všechno musí ležet tyhle věci, no.“ „No ty budky, že jo, budky, že jako když je ta možnost, tak je vyvést no. Nebo spíš jako dovolit, aby je vyvést kluci.“ „Sekání jste řešili?“ „Tady to není potřeba, protože to ty koně vyžerou, takže tady v podstatě je to vyžraný, vydupaný jako no.“²¹

„Tak pro nás to takhle... my samozřejmě se snažíme nějak jako zabezpečit to tak, aby se někde neutopili, nebo něco... dostali jsme kýble i kýble s těma dírama, kde on je schopnej se vyškrabat, takže to tam měli, ale s tím, že my máme ve výbězích napáječky, takže tam jsem se neutopí, že jo? Tam se možná akorát napije, protože je 3 centimetry vody, jo to by to musela být opravdu nešťastná náhoda, aby se utopil v tak malým tom. Jo, vlastně to napáječka, takže z toho vyleze.“²³

Přehled o potřebných opatřeních má však málokdo úplný, někteří vědí o významu udržování travinných porostů a jiní o „pastech“, ne všichni pak doporučená opatření v praxi dodržují. Někteří dotazovaní považují právě ornitology za ty, kdo má péči o sýčka na starosti, sami zaujímají spíše pasivní roli s přesvědčením, že v jejich situaci není potřeba dělat pro sýčka něco dalšího, resp. že ačkoliv mají sýčka rádi, tak se pro něj „nepředřou“:

„Musí vědět oni, nebo dám říct, co máme dělat. (...) Když oni přijdou. Tak dávaj se prostě sítky na ty sudy a na všechno se dávají, aby se neutopili.“²⁰

„No my pro něj úplně jako moc toho neděláme, ale myslím si, že zrovna tady ta obrada, co tady teďka jakoby vznikla, je pro něj super, akorát, že to není jako kvůli němu, ale vlastně se to jako potkalo, což jsme rádi.“ (...) Že se nám tady utopil jeden v té vodní nádrži, takže to by bylo fajn trošku ještě pořešit.“ (...) Tak člověk nikdy nevychytá všechno ani to všechno nevidí, že jo? Taková nějaká provozní slepota?“²⁴

„Tak nesmí mít nějaký ty pasti, kde se chytal, co mám tady vysvětlovali ti kolegové vaší, A jinak já nevím, co bysme mohli dělat.“¹⁷

„Moc nic asi doporučit nedá, jako no tak nějaký vytvořit jim třeba nějaký to prostředí, aby měli nějaký klidný místo. Dejme tomu na to zahánězení nebo vůbec na ten jejich život, že jo. No tak to oni si vyhledají v podstatě sami, no tak se jim trošku se jim pomáhá, ale to právě dělaj kluci, že nějaký vyrobili nějaký ty boudy jo a umístili různě, někde to zas zaháněděj, někde ne. Byli tam máme už několik let a nikdy v tom nebydli jo. Takže, takže tady ta podpora nějaká třeba tady v tom smyslu. Ale. Když potom jsou nějaký příhodný, takový ty ve zdech těch stodol těch holubníky takový, tak oni spíš jdou do toho, takže jako jakým, jakým nějak pomoci nebo vytvořit, vytvořit jim nějaký podmínky, nějak nenásilně nezávazně jenom je třeba já nevím, nevyháněl nerušit a nic víc se asi nedá, no když to odlehčím, tak chytat myslím nebudu, že jo?“

Co můžete udělat pro sýčka na vašem pozemku? „Co nejméně si ho všimnout.“²⁰

Jsou však i tací, kteří se snaží sýčkovi **aktivně pomáhat**, resp. být k němu v co největší míře ohleduplní:

„Snažím se tady, protože on nelítá daleko sejtček, ten má poměrně malý teritorium, tak se snažím pořád tady, aby na ty zahradě, aby měl taky takovou možnost vegetovat.“ Je to pro vás lehké či těžké? „Maličkost.“⁸

„Nedělám tam žádný bordel, hlavně, že jo. S krmením nebo s mašinama. Vím, že tam jsou. Mají tam vajíčka, no tak vím o tom nebudu tam... nebo foukáme, že jo, tak já tam nebudu foukat, že jo to poufoukám o tři metry dál a tady to rozvezu lžící, abych je nerušil, to tak je, to tak je. (...) Jak malí vyletěli, tak jsme hlídali (aby je kočky nesežraly).“¹²

... s tím, že někdo deklaruje nezájem, byť provedená opatření ukazují opak:

„Povídám, nezabývám se tím...“⁶ – o chvíli později se od něj však dozvídám, že právě kvůli sýčkovi vysekávají kousek zahrady.

V některých případech opatření, která by sýčkovi svědčila, narážejí na platné předpisy:

(o jednom ornitologovi, co sem jezdí): „Jste se tady zrovna o tom bavili a on řekne, tady za vsí bylo takový krásný hnojiště, já jsem tam zastavil a koukal jsem, to je taková oáza pro ty zvířata, jak bylo to velké sucho, jak tam lítají ty vlaštovky, jak prostě to, proč tam to hnojiště nenecháte? Říkám, ale já mám od SZIF daný, že tam smím mít hnojiště na poli 8 měsíců. Jak ho mám dyl než 8 měsíců, tak já za to dostanu pokutu. A zase ornitologové, že by se jim líbilo, kdybych já udělal hnojiště, a to hnojiště tam nechal třeba 2 roky, protože ono by to prostě po ty 2 roky byla pro ně taková oáza, to dříve se normálně běžně dělávalo. Ale dneska je prostě tohle zakázaný, za to dostanete pokutu.“⁵

Sýčka nicméně mohou ovlivnit i změny v hospodaření, u kterých si zemědělci uvědomují, že budou mít na sýčka vliv, nicméně jejich úvahy to – z pochopitelných důvodů – nezvratí:

„No nad tím jsem taky přemýšlela, jestli tady nebudou koně, tak to tady nebude takhle udržovaný a bůhví co bude s téma sovama.“ „No upřímně, asi jako na to koukat vůbec nebudu. Budu prostě... říkám, já vůbec nevím, jak s tím naložíme, jo, ale jako bobužel asi nebudu. Nebudu nějak, jako že bych tady držela... No jenomže já fakt jako vůbec nevím, prostě, co tady s tím bude, no takže nemůžu, ale jako že bych si držela do smrti kravín tady a sekala a sekala výběh kvůli tomu, že tady mám sovičku, která stejně nic nevyvádí, jo?“¹

O dnešní době

Dotazovaní se často vymezují vůči dnešní době, současné společnosti. Obtížně se smiřují s tím, jak podle jejich slov málo společnost ještě něco ví o zemědělství, málo si váží těžké práce, přitom neustále roste konzumní chování vč. závislosti na obrazovkách. Někteří také s nelibostí vnímají „poměšťování“ venkova.

Současnou společnost oslovení opakovaně reflektují jako **příliš pohodlnou, odvyklou práci, konzumující stále více a více. Těžko od takových lidí přijímají kritiku „svého“ zemědělství.**

„Čím dál je to horší, rukama někdo dělat nechce a taky to nikdo mi nezaplatil. Ono, teď jsem vám ukazoval ty obrovské lány. Oni jsou sice nějaký předpisy, jenže u nás v Česku jsou předpisy pro to, aby se obcházely. Ty nejsou pro to, aby se dodržovaly, víte. A nevím, jak by se to dalo zvrátit. Ta mladá generace sice má k něčemu data jako ty řekneme, tím ty zelený, víte co pod tím slovem myslím? Jako by člověk s nima soubhlasil. Ale bobužel si myslím, že jim chybí ta pracovitost, a bez té to nejde. To nejde jenom chtít. Třeba teď jsem si vzpomněl na to atomovou elektrárnu, že jsou proti, ale tak by museli taky si vypnout. Já nevím topení nebo mň jezdit. Dneska si každý myslí, že musí být v létě čtrnáct dní, já nevím v Alpách a potom tři

neděle v Chorvatsku, nebo já nevím kde, nebo v Egyptě. No a bobužel ono to spolu souvisí. No a já skutečně nevím, nevím, chtěl bych být optimista a nevím, jak to změnit.⁴⁸

„Vlastně jako nic, co je omezuje z jejich komfortu, jakoby je pro ně problém, že jo.“²⁴

„Dneska už nikdo neví, co je to s motýčkou dělat, že jo, dneska chodí lidi do posilovny.“ Přinese si noviny a cituje mi z nich: „Právě do té fáze jsme se dostali díky desítkám let velkého dostatku ne u nás, ale v celém světě. Z myslí lidí vytratila představa, jak dřina a krůty je pro potu se skrývají za produkcí každého kilogramu chleba, litru, mléka. Kdo si dnes dokáže představit, jak bolí, celodenní práce s motýčkou, vidlemi, o teplotu nemluvě, se muselo nasekat dřevo na zimu. (...) Lidstvo nejen zpohodlněno, ale neví o tom nic. (...) No, takže já nevím, jak tohle to zvrátit.“¹⁵

„To vidíš vole, čtrnáct tomu je, to je počítače, počítače, počítače, akorát když potřebují: Dědo, nemáš nějaký prachy?“ „To jo, to jim jde dobře. Víš, takhle to je dneska.“⁴²

„Proč stojí kilo jablek víc než kilo banánů? To teda mi nejde do hlavy. To je další věc. Prosím vás, já, když jsem byl malej kluk... Podle silnic rostly tenkrát všude brusky. Švestky. Všechno se to sbíralo, vozilo se to pro prasata. (...) Je to zase o té pracovitosti těch lidí. Dneska by to nikdo nedělal. Tenkrát já vím, že jsme přišli ze školy a... jsme si vzali kárku a nasbírali jsme jich plnej padanejch jablek a dalo se to prasatům nebo a tak dále.“⁴⁸

„Když řeknete, vy byste někomu řekl, hele, chceme, chceme ten svět zachránit, musíme se omezit. Tak pro vás nebudou hlasovat ani tamblety ručičky od hodinek. (...) Neštěstí té demokracie... ta demokracie by byla výborná, ale musely být vzdělaný lidi, ale já nemyslím vzdělaný, nemyslím vzdělaný, aby rozuměli nějaký elektronice nebo já nevím čemu, ale tak nějak humanitně nebo já nevím, jak bych to řekl, víte podle tý stránce.“⁴⁸

„...aby měli odpovědnost, beledte se já teďko tady, nebo támble zasázím stromek. Je mi 80 let. Já vím, že se pod ním schovávat nebudu pod tím stromkem až vyjde sluníčko, až ten strom za 50 let vyroste, já tam určitě se chladit nebudu, ale přesto ho sázím a takovej přístup musí být. Jak chcete jinak hospodařit s nějakým takovým, že honem honem, abych hned dneska to uděláme, zejtra dostal prachy, bobužel. (...) Já bych řekl, že problém není v tom vědět, co se jak se udělá, ale problém je v té ochotě to udělat, aby ty lidi, protože to je demokracie, bobužel, aby ty lidi vás zvolili.“⁴⁸

Několik dotazovaných si všímá, že i **venkov se proměňuje**. Podle jejich názoru se klade **stále větší důraz na čistotu, ticho a pohodlí vesnice**, zároveň trvá určitá odtrženost místních od okolní přírody, ubývají hospodářství. Venkovské komunity se podle dále rozvolňují. „Náplavy“ s jiným pohledem na věc to nemají na venkově ani dnes jednoduché.

„Jó, zvířata, to vždycky odmala, doma jsme měli všechno. Jo, to je jako od no. Teď už ty naše mladý nebo ty vnoučata, ty na to nejsou... 'Telátko, telátko!' tak jsem tady koupil telátko, jenomže když jsme ho pak dovezli domů na vozejkou, tak tam u něj seděli, a když za čtrnáct dní už nevěděli, že je tam telátko... a ono má pak tři metráky, pět metráků, a pak je ti to líto zabít, protože je to telátko, no.“⁴²

„Jako že když uděláte zábavu, tak už jo, zaznamenáváme x let, prostě nižší návštěvnost jo, prostě lidi už se od začínají odcizovat a kde jinde začít než prostě u těch dětí zase.“²¹

„Bylo to jiný... ty lidi byli na vesnici pohromadě. Dneska vyjedeš tady s hnojem, už nadávají, že ti upadlo trošku hnoje, víš, jako je to... (...) Každý měl prasátko, každý měl ovečku, a dneska dneska nic. Dneska dneska nic. Já mám ve vsi jedinej. Čuníky.“⁴²

„My no my jsme takový trošku černý ovce tím. (...) No máme samozřejmě i třeba na tu ekologii, nebo prostě i na politiku máme i třeba jiný na názory, než prostě tady ty. (...) No ale přesně no, ale že se tady prostě páli plasty a prostě není tady kanalizace a pravděpodobně tady nebude. A všechno se vypouští do potoka. To jako není problém. (...) Třeba tak běhají nám tady slepice a už to jako lidem vadí.“⁴²

„Aby se, no, lidi vůči tíj krajině a vůbec vůči svému takovému nějakému bezprostřednímu okolí v těch obcích. I co se týče toho odpadového hospodářství, tak, aby se ty lidi trošku chovali zodpovědně. No, protože si nemyslím, že to všichni zodpovědně dělají, to si jako nemyslím, protože mám zase zkušenosti.“⁴³

O krajině

Řada zemědělců, zejména starších popisuje, jak se během let zhoršuje stav okolní krajiny. S emocemi mluví o úbytku místní drobné zvěře jako jsou koroptve, bažanti a zajáci, o vsudypřítomných postřících a také o absolutní ztrátě pitné vody v otevřené krajině, o vichrech, které ženou oblaka půdy a ze silnic pak závěje blíny musí odbrnovat cestáři, o vymizení místních cest, které spojovaly vesnice. Jiní si problémy krajiny neuvědomují, rozčilují je spíše případy nevyužití produktivity půdy, když hektary leží „ladem“ a je na nich „bordel“. Celkově převažuje představa výrobce jídla nad správcem a ochráncem krajiny, mezi řádky mnoha výpovědí lze číst: půda je tu k tomu, aby plodila jídlo (respektive krmivo), a zemědělec k tomu, aby dosahoval výnosů. Převládá antropocentrismus: krajina je tady pro lidi, pro lidský užitek, všechno ostatní působí jako nadstavba, luxus. Silnější jsou pocity zodpovědnosti k ostatním lidem (předkům, potomkům, lidem, co potřebují potraviny) než ke krajině a ke zvířatům v ní. Do praktické ochrany přírody se zúčastnění zapojují ojediněle, jen málokdo alespoň přibližně ví, co znamená termín biodiverzita.

Někteří se vyznávají z lásky z přírodě, ať už jsou to zemědělci s přírodovědným vzděláním nebo myslivci. **O přírodě se nikdy nemluví ve zlém, opakem lásky je zde nezájem, nevšímavost, lhostejnost,** nepřítomnost „přírody“ v odpovědích respondentů a respondentek.

„Samozřejmě, že mi není jedno příroda.“¹⁶

„Příroda je prostě krásná, že jo a je super, jako když nás obklopuje, čím je jakoby pestřejší a rozmanitější, tím líp. (...) Já jsem dělala i biologický olympiády, takže já jsem přírodní člověk hodně no, takže nevím, jestli jsem úplně vzorek jako obyčejný populace.“²⁴

„Líbí se mi krajina, kde jsou stromy, lesy, řepníky...“¹⁷

Hlavní roli však ve vyprávění nehraje příroda, ale krajina. Čím jsou zemědělci starší, tím více se ohlížejí za její proměnou. **Někteří s tichým hlasem plným stesku, jiní rozčileně zvedají hlas a nešetří expresivními výrazy.**

„Vždyť já jsem od vojny byl dvacet let ve družstvu. Škodovkou jsem voral, připravoval, ale ty agregáty byly menší. A když jsme šli na hon, tak jsme střílili 1 500 zajců, a nikde to nebylo vidět. A dneska kluk je myslivec, jdou na hon a nepřinesou zajíce. Víš jako ani jako bažant, koroptve... Tady bylo družstvo na koroptve. To bylo čtyři sta... pět set koroptví, hele... Já dneska jsme viděli dvě, seděli, to je nádhera! Bažant, když tady máme jednoho domácího takovýho, není to to zvířectvo, není... ale je to téma, jak se stříká, postřiky... Všechno dneska... bez postřiku to není, to neuděláš nic, asi, vždyť to vidím, vid' a tady ty všechny ty. Jo, to jsme teď jeli tady přes Roudníček a tam ty chmelnice. Všecko se do tobo pere, vid, všecko... no to je... to je to...“⁴²

„Víte, ono se to nejedná jenom o sýčka. Ono se to jedná o všecko. Já si vzpomínám, to bylo tak v roce 47. Víte, člověk si něco pamatuje a něco si nepamatuje, jako si nepamatují, když jsem šel poprvé do školy, to si nepamatuju, ale pamatuju si tuhle, to jsem byl takovejhle špunt a vyšli jsme za stodoly. Otec byl myslivec vášnivej... a jenom jsme vyšli za stodolu a střelili se koroptve... dneska tady žádný nejsou, já tady mám teda hejno u stohu asi 14 koroptviček, ale to není, to je kapka v moři, které... Prosím vás jenom jsme vyšli za tu naši stodolu a otec střelil asi pět nebo šest koroptví, já už je nemohl unést, víte já jsem jako měl takovej pásek, a ty koroptve se všeli, to se tenkrát jelo s koňma s vozem, vůz byl plnej byl koroptví a bažantů. Dneska, když chcete vidět tak, abyste šel do zoologický zahrady se podívat. A je to... to se týká jednak sejčka, ale i ty ostatní fauny, to je všechno stejný, zajíce nevidíte, bažanta nevidíte, koroptve nevidíte. A co to bylo... já když jsem... ještě další věc: když takhle napršelo, byly louže, to si někdo myslí, že si to vymejšlim, ale není to pravda? No vokolo tý louže jste měl spoustu všelijakých šidel, barevných motýlů, neuvěřitelný úplně, víte. A dneska, tu a tam, nějaký bělásek, to zas asi vina těch postřihů, víte. Nevidíte nic no.“ A jaký si myslíte, že ten svět bude za 50 let třeba, tady ta naše krajina česká? „Ten sejček je úplně stejnej jako bažantů a stejnej jako koroptve je stejnej jako zajáci je stejnej jako všechno ostatní. Tedy, co bylo všude cest polních cest. Hmm, těch remízek všelijakejch, to se nedá vyprávět. Dneska, prosím vás, já, když takhle vyjdu na schody, tak vidím (...) to máte poušť, jenom samý pole, tu a tam nějaký strom, u silnice, ale jinak nic.“⁴⁸

„Když děda vyprávěl, že šli na hon, a každěj rok tam postřelili tisíce těch koroptví, ale voni tu byly dál...“
„...hnízda se vybíraly, dávali se do líhni, aby to byli hnízda bažantů, to bylo neskutečný... a ty všelijaký otrásadla v těch vojteškách. A dneska přijede, osm metrů záběr, a vono to nemá šanci, to nemá šanci nic...“
(...) „Ten důvod je asi tím, že to ty zvířata nejsou, protože když to má 20m záběr a jedeš po poli, tak to zlikviduješ.“⁴² (praští rukou do stolu)

„Co jste včera říkali, že jste viděli? Tobo divočáka? Asi sedmadvacet malech s bachyněma, to je krásný, jo... ale potkat to myslivce, tak je to katastrofa. „Se to zdecimovalo, takže si vem, že byli nenažraný. To jsou všechny myslivci masojídkové...“⁴²

„To taky jsem ještě nechodil do školy, jak jsem... byli tři studánky... jsme nosili lidem, (...) který nakládali snopky z paňáků. (...) byli tam od rána do noci a my jsme jim nosili čistou studenou ze studánky bodu. No dneska nemáte, kde máte na venkově pitnou vodu... všechno to zničený, téma hnojiva a postřikama, víte. (...) Vy řeknete, kde jsem k tomu přišel, vždyt' to vidím celý a přitom v tý nějaký historii je nějaký 70, 80 let... To vůbec nic není. Přeci a vemte si, kam to dospělo od té doby.“⁴⁸

„Jo obilí pokavaď to desetkrát nepostříkaj, tak není. Nepobnojíš, nenaroste. (...) A nevorá se... nevorá se...“⁴²

Co si myslíte, že kdyby to šlo takhle dál, tím směrem jako doposud, dalších 20-30 let, jak ta krajina bude vypadat? „Hrozně.“ Jak konkrétně? „Zdevastovaná, pole budou zdevastovaný. Bude žlutější. Nic v ní nebude žít. Protože my vlastně jakoby veškerou organiku vracíme zpátky do půdy, že jo? A oni to odvázejí, že jo? Oni to prodávají na pelety, abys to vytěžili co nejvíc, prostě oni úplně tu půdu úplně zruinujou. To je. To bude mrtvá zem, to bude tam nebudou žádní živočichové, nic, ty jo, tam nebyla žádná organika v tý půdě, to už nebude za 10 let... za 20 let už ani plodit.“⁴⁹

„(Sady) jdou do kopru, všechno to tam jde do kopru... Ty sady co byhly, všechno je to vytrhaný.“⁴²

„Tady bylo víc cest, že jo, do každé vesnice okolo.“⁴⁵

„No tak jako hele, jsme zemědělská oblast, jo to znamená nemůžu nadávat na to, že tady jako fungujou zemědělství, jo ne, jediné co jako, co vadí je, že prostě jakoby likvidujou polní cesty (...) Máme úbytek tady těch polních cest a potom další věc co jakoby vadí je ta řepka, že jo, jo, že to tady cpon hned jakoby

za baráky. (...) Je to prostě pro ty alergiky, je to prostě jakoby nepříjemný. „A je v tom s nima nějaká domluva? „Není není není, jo, my na to nemáme žádné páky, že jo, já vždycky jakoby poprosím, jako jestli by to mohli jako ztvážit. (...) Problém je ta technika, že jo, a tak jezdí nám tady po obecních cestách, že jo, je to co my s tím nemůžeme nic dělat prakticky, že jo, jenom prostě nějaká komunikace, že jo? Tady s ředitelem ten vždycky přislíbí, že jo, ale pak vždycky řekne jo, ty mladý kluci, já jim to vždycky řeknou, oni to nezapomenou, že jo jo, pak samozřejmě sucho na poli nikdo začne pršet a najednou prostě mají potřebu hned vyjet, že jo? No a celá obec je tady prostě od bláta.“⁴⁷

Velkým tématem regionů, kde jsem dělal rozhovory, je také **větrná eroze**.

„Je to asi čtrnáct dní, jak byly ty veliký větry a nevím jak u vás byly... (...) Tady normálně jezdí cestáři a jako v zimě snůh, tak hrnou hlínu...“⁴⁸

„No a ten vítr to žene a příkopy (jsou hlíny) plný... prostě to žene stovky metrů... kilometry...“⁴⁵

„Kdysi tady silničáři čistili strouhy, jak už potom to je zafoukaný vlastně za léta tou hlínou, tak to vydloubli, tam vlastně byla krásná hlína, oni by jí bejvali vozili někam na nějakou skládku.“⁴³

„Do budoucna tady udělat nějaký větrolamy, protože tady je opravdu ta eroze hrozná.“⁴⁹

Někteří, zejména mladší ročníky, však **změnu krajiny v regionu nevnímají** (ale např. v Jesenicích ano):

„Tady ta krajina se nemění, tady nejsou lesy, ale jediné, co se mění, tak třeba stavy zvěře, protože tady je obrovské nárůst dopravy. Jo tady prostě my jsme v nějakém uzlu mezi dálnicemi se dá říct, že jo od Roudnice, máte tady Dé osmičku.“⁴⁶

„Jelikož tady vyrůstám vlastně jako. Jsem tady od malá, takže tady to třeba nevidíte, jo, třeba tady u nás já to nevidím. Samozřejmě jsou nějaký věci, ale tím, že je to tady relativně pořád stejný, tak to tak nevidíte, ale třeba jako jezdíme hodně do Jeseníku. A tam jak se to kácí jako ve velkém a vidíte prostě za půl roku, jak se vykáčí celej kopec lesa. To si myslím, že já nevím jako. Kůrovec, nekůrovec ale. Přejde mi to občas některý ty jako ty, jak to vykácej, až jako přehnaný. No protože ta krajina tam je nádherná, že jo? Jeseníky jsou nádherná oblast, a pak tam přijede tam prostě všechno vykáčený. Máte tam akorát pařezy a než ty stromy zase vzrostou, tak to bude zase nějaký desetiletí.“ Co v krajině kolem vás? „Tady okolo nás, nevím.“⁴⁵

Jestliže některé z oslovených trápí úbytek života, vláhy, kvalitní půdy, stromů nebo cest v krajině, jiné štvě „**bordel**“, případně, že pole zůstává ležet kvůli přírodě „**ladem**“ – je to otázka obživy, podle zemědělců pro lidstvo i pro jejich hospodářství (podrobněji v části O zemědělství):

Co kdyby se nestríkali kraje polí? „Spíš by tam byly jako kopřivy a takovej bordel, že by to bylo ve škarpách, (...) do tý škarpy to stejně nedoletí...“ (...) Nevím, no jestli v tomhle v tomhle úplně něco žije?“⁴⁹

„Tady mám jednoho vzdálenějšího souseda, a když vidím ty jeho pole, tak z toho nemám dobrý pocit. (...) Teď jsem zrovna slyšel, že už to ani lidi nechtějí moc to kupovat, že to je drahý ty biopotraviny. Že v Praze zavřeli několik krámů údajně. (...) Estli bude ta drabota pořád růst, tak zřejmě budou lidi rádi, že budou mít normální konvenčně ty potraviny.“⁴⁷

Neprodukční funkce krajiny zmiňuje jen málokdo, stejně vzácné je ocenění **divočejších koutů přírody v zemědělské krajině**:

„Takže ta strouha vlastně ta už je zarostlá, tam jsou špendlíky bezinky, nějaký vrby. No je, to je to prostě život, no to krásný, že jo, to je jako už je to zarostlý.“⁴⁹

České Středohoří patří historicky mezi více suché regiony, ve srážkovém stínu. V kontextu změny klimatu nepřekvapí, že řada farmářů a farmárek v rozhovorech zmiňuje **sucho**, čekání na déšť, imperativ udržet v půdě co nejvíce vláhy:

„My tady máme vysloveně takový jako srážkový stín. My čekáme jak na smilování, že nám zaprší tedko, a přišlo po dlouhé době, tak jsem úplně šťastná.“¹⁷

Změna klimatu však paradoxně zůstává v povědomí dotazovaných kdesi vzdálená, vyvolávající sice globální nejistotu, ale v myslích dotazovaných v lokálním měřítku zatím nepřítomná. Globální environmentální trendy tak v rozhovorech prakticky chybí, ať už z hlediska globální produkce potravin, tak z hlediska predikovatelných dopadů na místní krajinu, tak z hlediska povědomí o potřebnosti transformace zemědělství.

„Kdybyste dělal všechno možný, tak už to nezachráníte a tuhle to oteplování. No tak nás v Čechách se to zrovna třeba moc netýká. Já nevím, tak asi jo, ale s tím suchem a tak dále... Ale jak mluví o té Africe, že tam nebudou možno prakticky žít. A tak dále, že by se nás to týkalo tím, že ty lidi by přece... postráhat je nemůžete. No a taky jak to a já nevím, já jsem skutečně. Skutečně, protože mám, mám děti, mám vnoučata... Moji rodiče (...) nám tu přírodu nechali v nějakém stavu a my vidíme dál, že tam nenecháváme, tak si myslím, že to je chyba, ale bych se snažil, ale i aspoň v tom malým se trošičku snažím.“¹⁸

„Přesně s tou přírodou. Už se o tom mluví léta, ale jako já si myslím, že to je spíš horší, možná pořád jo, i když ano, regulují se nějaký chemický herbicidy, že jo, tyhle ty prostředky. Ale nevím, no prostě asi je za pět minut dvanáct, nebo opravdu nebo už jestli je po dvanáctý, já nevím, s tím oteplováním, že jo, může jako nastat nějaké... vždyť si to vemte, že jo, co se děje?“¹⁵

A co změna klimatu? „Nevím, co bude. Co bude, bude...“²⁰

Se změnou klimatu souvisí také těžba uhlí, a ta zas překvapivě se **změnou vlastnické struktury** v okolní krajině:

„Dneska už to má stejně Holanďan, tam to má Němec, (...) takže to je taková doba špatná. A když ten Němec má dvanáctimetrovou sečku, tak už se to dá těžko zvrátit.“ „Prostě ať už je to Agrofert, že jo, sice to je Čech nebo Slovák, že jo, jako jo, a x dalších je tady, že jo? Tady to prostě Kellner tady má podobný, že jo, Tykač některý, proč má doly Tykač, proč si to nenechal stát, že jo, z toho jsem špatnej, no vždyť to ublí je všech... a ty kupujou pole, protože ty maj neomezených peněz...“ „Jenže oni tím, že jsou velký, tak to musí hnát ve dne v noci, takže i ty lidi to ruší... tak myslím, že ani pro ty ptáky to není dobře.“¹⁵

V souvislosti s dramatickým zhoršením krajiny někteří starší zemědělci propadají **pocitům bezvýhodnosti a fatalismu**:

„Mám strach z jedny věci, víte? Jestli to jde taky vůbec někdy zvrátit, jestli už potom nebude pozdě? Víte, protože já nevím, můžete jít furt na sráž, furt se nic neděje, pak, když už padáte, tak... kdybyste dělal všechno možný, tak už to už to nezachráníte.“ (...) „No a tak mi řekněte, jak z toho ven, no já bych byl rád optimista, ale ať mi někdo poradí, jak z toho ven, já nevím. Já nevím a snažím se, snažím se aspoň v tom malým víte, je to kapka v moři, jeden chytřej člověk řekl, já dokonce vím, kterej řekla, že když tu kapku do toho moře nedáme, že tam ta kapka bude chybět. No a je to pravda, ale je to takový víceméně zoufalý je to... jako ten Don Quijot, jako když válčil s těma větrnými mlejna, já skutečně neshýšel jsem nikoho, jak to, jak to bude za 50 let. Fakt někdo říct, dneska nejvš každého zajímá, nejvš čtyři roky, ani ty čtyři roky ho nezajímá, teď mluvím o volbách.“ (...) „Já bych chtěl, kdybyste mi tak nějak trošku fundovaně třeba ne hned zodpověděl to, jak to bude... s tou naší krajinou do budoucna, abych mohl... abych mohl klidně umřít...“¹⁸

„Jde to do prdele jako ve velkém...“⁴²

Najdou se však i jednotlivci, kteří se snaží nad rámec svého hospodaření krajinně **pomáhat**.
Např. vyčistit místní lom, obnovit sad, nebo...

„Vysázel jsem teď přes 3 000 stromů a žádný dotace jsem na to nechtěl.“⁴⁷

„Takže vysázeli nějakých kolem 400 stromků, je fakt, že z toho zbylo, já nevím, 50 možná ne, na to srnci všechno zničili, to prostě když jsme dávali ochrany, tak oni ty plastový, tak to prostě rozmydlili. (...) Ještě jsme vysazovali tady na hranicích katastru, tam jsme vysázeli asi 50 stromků, ale nepřežil ani jeden. Všechno, to celou tu plastovou ochranu tak vyrvali ten stromek i s kořenem v zemi, že jo. Srnec, ten zničí všechno.“⁴⁹

A pokud je řeč o krajinně, kolem dotazovaných ví, co znamená termín **biodiverzita**? Fakticky správné, byť formulačně volnější odpovědi by šlo napočítat na prstech jedné ruky, například:

„Rozmanitost krajiny, aby ta krajina stála za to.“⁴²

Někteří správně tuší, kam termín míří, ale jeho význam neznají:

„Šetrnost k přírodě.“⁴⁹

„No samozřejmě. (...) Jak se chovat na těch polích tak, aby to bylo v pořádku, zkrátka pro tubletu faunu a flóru.“⁴⁸

„Když je to „bio“, tak to bude nějaký eko... tak to stojí za prd!“ „Já to nikdy neslyšel.“⁴²

... a jiní otevřeně přiznávají neznalost:

„Něco jsem na to študoval, ale už si to jako nepamatuju...“⁴⁶

O zemědělství

Zemědělci popisují svoji práci – v kontrastu s dnešní společností – jako tvrdou v řadě měsíců roku časově neomezenou, spojenou s řadou frustrací a nejistot. Patrné jsou pocity křivdy nad mediální prezentací zemědělců jako škodičů, menší zemědělci se často kriticky vyjadřují k velkým vlastníkům. Často zmiňovaným étosem zemědělské produkce je „oživit Českou republiku“, „oživit lidstvo“, citelná je skepse k neproduktivním funkcím krajiny. Přestože připomínají, že ekonomické úvahy pro ně často musí brát prim, a zažívají někdy propady výnosů v desítkách procent, krach jejich farem naštěstí podle jejich slov nehrozí. V praxi jsou pak nuceni ekonomickými podmínkami lavírovat ve svých zemědělských postupech mezi krátkodobým profitem a dlouhodobou kvalitou půdy. Válka na Ukrajině pak pro ně představuje kvůli prudce rostoucím nákladům další významný stresor.

Snad i v kontrastu k dnešní době, a životě většiny společnosti (viz kapitola O dnešní době) popisuje řada farmářů a farmářek svoji práci v zemědělství jako velmi náročnou, **fyzickou „dřinu odnevidim donevidim“**, spojenou s řadou **existenčních nejistot**:

„Ono to není pánové zadarmo jo, ta výroba, to se neděje takhle, jo to nepadá z nebe. My s ním akorát hrajem karty s Pánem Bohem – a vysoký!“⁴⁶

„Když si vezmu ty kluky, který já zaměstnávám, tak oni dopoledne byli tady mě pomáhali něco bourat a odpoledne jdou sejt, takže oni přijedou v osm hodin večer, ráno v 6 vstane. Půjde si udělat svoje dobytky,

pak budou chvílku zase tady bourat dopoledne, protože je to mokrý. A až to trošku ofoukne, tak jdou zase sejt, přijedou v 8 hodin večer domů a my nejedeme soboty neděle, jako že by byly volný, prostě když třeba teďka se sejí kukuřice, tak se prostě jede furt.¹⁵

„Takže ráno v půl čtvrté, a ve tři dem domů odpoledne...“⁴²

„Zemědělství, to je krutý... když jsem měl před tím malý děti, aspoň jsem si jich užil.“¹⁵

„Když začínali po revoluci, tak měli něco kolem 100 hektarů. Ale postupně, jako protože měli pronajatý, ale postupně to pouštěli a už jakoby, už dosluhuje.“²¹

„Koně, už jich mám plný zuby, už mi prostě... jako jsou to starosti, strašný strašný starosti, nery kolem tobo, takže jsem se rozhodla letos s tím skončit, s tím, že dokud budeme mít ten kravín, tak tady budou ty valaši, ty jsou tady ustájený, to tady mají kamarádky. (...) Je to prostě náročný.“²¹

„Nejhorší je to nabánění vybánění (bejků)... ty veliký, ty sedm osm metráků... to už nesmíš se bát jako to... jako když se budeš bát, nemůžeš to dělat. Čtyry tě obstoupěj a jenom dělaj takhle... to není prdel, ty jo, to si kolikrát tak...“⁴²

„Trochu s tím souvisejí i ty koně, ale jako ne, ne úplně úplně jo. Jako prvotní je to, že prostě špatně zvládám ten stres oproti okolo těch porodů a tobo připouštění. A už mě to tak nějak přestalo jako bavit. Prostě převyšujou ty negativa už jo a mám strach o ty zvířata, když pak se tomu něco stane, nebo taky nejsem nejmladší, nemám pokračovatele, ale nikdo to po mě dělat nebude, tak jsem se rozhodla to ukončit a trošku to souvisí i s tím, že se prostě bojím, že bude válka, nedej bože, že se to nějak ještě jako rozjede, a kdyby se rozjela, tak prostě lidi nebudou mít prachy. A co si budem povídat? Kůň prostě furt je jenom luxusní koníček a trochu se obávám tobo, že prostě nebude ta kupní síla. Jo, takže to je i jako jedna věc, že se tobo chci včas zbavit.“ „Jak jsem vám říkala, že jsem chtěla jet pro krmení, tak jsem si objednala krmení do zásoby pro ty králíky, co mám jakoby že do foroty, že se to bude asi hodně zdražovat všechno. Ono se jako zdražuje. Už se zdražuje furt, že jo, jako průběžně, ale teď avizují nějaký hodně velký zdražení jako nějaký prostě třeba dvojnásobný ceny nebo takový. Takže, takže jsem si jako naobjednala granule pro králíky, no jako jinak nic jinýho nějak v plánu asi nemám. No ale tatík vlastně taky s tím chce skončit, protože na těch devět a půl hektarů tak loni objednával močovinu stála... teď nevím, jestli pětadvacet nebo nebo třiatřicet, nebo tak nějak, ale letos mu přišla faktura na sedmdesát na tu samou rozlohu, nebo tak nějak teď, abych jako úplně... možná ty čísla neříkám úplně pravdivě, ale takovejhle nějaký sílený. No nafta jde nahoru všechno, že jo atd., teď jako kolik dají za obilí, jestli daj taky dvojnásobek? Těžko říct, že jo.“²¹

Názory na ekonomickou situaci v zemědělství se různí. Několik farmářů a farmářek nezávisle na sobě popisovalo, že hraboší kalamita pro ně představovala propad výnosů o 40-70 %, tzn. reálně v milionech korun, a kromě jediného zemědělce ustáli tuto krizi díky svým úsporám, bez půjček.

„Zase musíte to brát z našeho pohledu, my nejsme nějaká znutěná banka nebo nadnárodní korporace. My jsme všichni, kdo vyděláváme dvě tři procenta a jsme rádi, když potom na konci roku to sečtete odečtete a řekneme bezvadný, letos je to s nulou nebo s lehkým malým ziskem. (...) Tohleto zemědělství je furt drážkou proti zdi.“⁴⁴

Hrozí krachy zemědělských firem? „Ne, to si nemyslím.“¹⁶

Jak se daří zemědělcům? „Dobře, dobře, v pohodě. Já si jako o tom přesvědčenej, jako že jsou, že jsou na tom velice dobře. Jo, je to práce, je to dřina, ale je dobře zaplacená. Jo, to zase jo, musí se jakoby snažit.“

Nekolabují, nezavírají podniky?

„Ne vůbec jo, ba naopak si myslím, že když tady, že jo, protože spousta lidí tady pracuje v Praze, že máme tady jak dělnický profese, taky jako nějaký manažeri od středních a až po vysoký, takže oni se radí mezi ty jako já, když to řeknu, ty bohatší tady jako v obci. Jo, je to fakt jako já si myslím, že jsou podporováni, jakoby dost, ale nezávidím jako nezávidím.“^{e1}

Každopádně jak je z rozhovorů patrné, **situace v zemědělství je komplikovaná řadou faktorů** (podrobně viz kapitola *O frustraci z úřadů a politiky*). Hospodaření podle farmářů a farmářek ztěžují **nedokončené pozemkové úpravy, zahraniční konkurence, ekonomicky nevýhodné postavení malých zemědělců oproti těm velkým. Zvláště obtížné podmínky má podle jejich názoru živočišná výroba.**

„Tady neproběhly ještě pozemkové úpravy, takže jakoby je to je to furt taková ta virtuální jakoby nebezpečný hospodaření na cizích pozemkách, (...) takže jakoby tady nemůžeme na těch pozemkách dělat jakoby nic trvalýho.“^{e9}

„Máme třeba sečku, která je XY a ta je vyrobená v roce 87 a to je prostě zoufalej stroj, který už by ta na té farmě dávno neměl být, ale my prostě se nejsme schopni zmoc na to abysme koupili. Dneska sečka stojí na kukurčici dva milióny a já na svezích sto hektarů si prostě za 2 milióny sečku nekoupím.“^{e5}

A živočišná výroba? „Těžkej proděl. A nikdo to nechce dělat, jo.“^{e16}

„Máme dost živočišný a opravdu ta rostlinná živí tu živočišnou. A to nemyslím jenom jako tou produkcí, ale spíš jako téma financema.“^{e2}

Žije se zemědělcům na Západě lépe? „Tady v tom masivu určitě no, a hlavně tam je podpora toho, když si vezmete, že dneska třeba maloobchod celý tady vlastně ty cizáci, vlastně to Němci já nevím, Holanďani a tady ti, oni preferují samozřejmě ty tvoje potraviny ze svezích mateřských zemí, že jo, nebudou preferovat naše potraviny, naše potraviny si vezmou do Kauflandu v případě, že srazí marže úplně na minimum a vědí, že to koupíš za hubičku a že ten dodavatel z toho nic nemá dobře, tak tam nějaký jakoby. Ale ne ne tím, že by byly zase takový férový, že by našim občanům umožnily, aby si to koupili za hubičku? Ne nandají si na to marži jako prase a ten zisk si odvezou zase k sobě na Západ. (...) Ty staré členské státy nás mají jako kolonii. My jsme teďko kolonie a oni prostě sajou, takže myslím si, že by si to museli být na rovnocenný úrovni.“^{e5}

Ekonomická náročnost zemědělství je vysoká, a někteří zemědělci volí **pragmatická řešení**, jak z hlediska ekonomiky farmy, tak z hlediska svých časových kapacit (podrobněji viz kapitola *O dotacích*):

„Nemyslím si, že prostě by ten zemědělec by to myslel dobře. Jo, že by prostě pro obec tady něco jako z dobrýho srdíčka něco dělal, to už jako z těch lidí vymizelo, jo, takže on prostě jenom kouká na to, vyplatí se mi to, nevyplatí se mi to, kolik co stojí peněz.“^{e1}

A co byste si myslel o další zmenšování půdních bloků? „Samozřejmě z hlediska toho obhospodařování je to určitě složitější, že jo, co si budeme povídat? Jo, takže pro mě je jakoby nejlepší přijet a zase jít prostě velkéj lán, že jo? A zase zaparkovat traktor do garáže. Jo, takže bych řekl, že jako tohleto převažuje, že prostě bych byl radší pro ty větší lány, teda no jenom z tohodle důvodu.“^{e7}

Někteří dotazovaní obhajují některé své zemědělské postupy, které mají problematický dopad na přírodu krajiny, potřebou **uživit zemi, resp. potravinově zajistit lidstvo**. Některí se proto explicitně vymezují proti rostlinné výrobě, která neprodukuje potraviny. Patrné je uvažování v protikladech: „upravené“ vs. „bordel“, „výnosné“ vs. „ležící ladem“, „normální konvenční zemědělství“ vs. „ekologické“ jako divné, zabordelené a neudržitelné:

„Snažíme se ke tomu chovat tak, protože nás to živí, že jo? Nepoužíváme, nepoužíváme roundupy a tady tady ty sračky, že jo? To prostě jakoby to u nás vůbec nechodí na pole takovýchle věcí jiný. Samozřejmě nějaký prostředky jsem používal, že jo, to jakoby bez toho to nejde, ale nebo jako jde to... ale jako myslím, že zeměkoule by se neuživila, a pokud by to nešlo touble tou cestou.“⁴⁹

„Zemědělci jsou tady proto, aby vlastně tu zemi jako živili. Abysme měli co víc, abysme měli v obchodě ten roblík a vám to vlastně přijde jako nějakým způsobem jako divný jo. (...) Mně nevaděj ty ekologové, co třeba mají eko dobrý a produkují normální potraviny. Jasně nemám s tím problém, ale nechávat 100 000 hektarů ladem, to se jen to, že tady vojtěška půjde, takže se, že se poseká, usuší a udělej se z ní peletky a bude se s ní topit.“⁴³

„Aby to mělo logiku, aby se zbytečně nephýtlvalo, jako dělat něco proti jako srsti...“⁴²

A co kdyby se v zemědělství více podporovala ochrana krajiny než produkce? „Pokud je přebytek potravin, tak bych to chápal, ale pokud je to tak, jak je to teďko...“⁴⁷

V řadě výpovědí je patrná **skepsse vůči ekologickému zemědělství**:

„Bio, to je něco eko, jak je to bio, tak to stojí za prd!“⁴²

„Já ten důvod nevidím, proč mít nepohojený porosty.“⁴³

„Když to nepostříkáš, neporoste to.“⁴²

„Nelíbí se mi to (nepohojit kraje porostů), chci, aby to bylo pěkný, čistý...“⁶

(dříve získané znalosti jako překážka) „Nás prostě učili... že je to tak správný (nenechat strniště).“⁴³

„Myslet si, že budem pěstovat zdravě bez chemie a bez hnojení a budem tady šťastný se zdravějma potravinama (...) v množství potravin, tak to nedopadne, to nemůže vyjít.“⁴³

Někteří dotazovaní se nicméně snaží hospodařit v rámci konvenčního zemědělství „jinak“, **aby udržovali či zvyšovali kvalitu své půdy v dlouhodobém horizontu**, a to navzdory tomu, že to pro ně v krátkodobé perspektivě znamená zvýšení ekonomických nákladů. Většina se přitom snaží hledat určitý **kompromis** mezi krátkodobou ekonomickou výhodností a dlouhodobou kvalitou obhospodařovaných půd:

„Půda je jako cenná komodita, nebo jak to mám říct, a že si jí prostě nenecháme zničit někým jiným. Že si tam budem strídat plodiny, jaký my chceme, že si prostě se o ní budem starat tak, jak chceme my a jak je to potřeba, jak to má být no, nebo aspoň se budeme snažit, že jo, ono to taky nejde, úplně jak by si člověk představoval, že jo, tak zas člověk z něčeho musí být živěj, takže jakoby jo jo. (...) Že si ty půdy člověk jako považuje a že jí tady chce nechat pro nějak pro další generace a tak, takže prostě jí nechce világrovat.“⁴⁴

„Že se člověk nějakým způsobem stará o krajinu, že jo, to je jasný, to jestli se o ní staráme dobře, nebo tamhle na Mora vě odváží veškerou organiku do Rakouska, do spaloven, za byznys, za peníze a pak to odneseme zase my tady jo.“ (...) To bych byl proti sobě, se mi vážou živiny.“¹⁶

„Já pořád dělám na ten starý způsob, že voráme, jsme jedněch z mála poslední, tady se všude jenom podryvá, dělat v tomhle celým a mají tam nižší náklady na naftu.“ A proč to děláte postaru? „Protože je to tak správně. Podle mě se ty rostlinný zbytky, kde jsou, se mají rozložit v zemi. Jsou tam nějaký zárodky těch chorob. Vždycky nás učili že máme přerušit ten zelený most, aby to jakoby vychcípá nějaký ty některé druhy těch škodlivých živočichů. I když dneska se říká naopak zelený most, nechat pořád stát.“⁴³

„Hospodářství jo že je to jakoby rodinný grunt, že jo?“⁴⁹

„Samozeřejmě podnikáte za účelem nějakého zisku, že jo. Ale spíš mi jde o to, aby prostě ta půda teda neztrácela vlastně tu úrodnost.“¹⁵

Do komplikované situace navíc vstupuje **válka na Ukrajině**, a přiděluje starosti:

„To ta válka. Toble všechno, mě je šestapade, ty jo, to valíš oči, co se děje, ty jo... to je jako, to jako není normální, přece střílejí tam baranty, ty jo a všechno to no... to kde to jsme? Jo to jako a nevíš co bude. Já to už ani nepouštím doma, ty jo, protože to fakt seš nasranej...“²

Pán popisuje, jaké má zprávy z Ukrajiny od známých. – Co to ve vás vyvolává? „Obavy. Velký, velký.“³

Ruská agrese má dopad také na zvyšování nákladů v zemědělství: farmáři a farmářky popisují, jak **dramaticky rostou ceny hnojiv, nafty či osiva**. Cítí nejistotu, zda některé přípravky budou vůbec k sehnání. Situace je turbulentní, a případné změny ve svém hospodaření ještě promyšlené nemají:

„Hnojiva stouply pětinasobně,“ bude se přecházet na přírodní hnojiva typu hnůj. „Projeví se až ten další.“ „... ale to bude stát ten chleba stovku.“ otec: „Stát a co to bude znamenat? Lidi nebudou to kupovat, a budou to chodit krást.“²⁰

„Letos vzrostly hnojiva asi o 350 až 400 %“⁴³

„Tak bojíme se... hnojiva, že jo průmyslový, že? Jako určitě. Zdraží určitě, teď jsme vděční za organický hnůj.“²²

„Takže zatím to neznamená nic. Nejistota jestli budou hnojiva, ale pořád je nedostatek teďko nějakých chemikálií nebo něco. Ale jestli to je s tou válkou já nevím.“⁴⁷

„Já třeba dělám do chemie hodně a to, co je teďko povolený za látky, tak to jsou... kdybyste to používal někdy v 50 letech, tak to je čaj, který vám někdo vypil skoro na počkání. To jsou tak hlídaný věci. Hele, každé rok se dělají ty registrace znova a mraky toho vyhadzují. Dneska už ty účinný látky ani nefungují a myslím si, že to jakoby někdo třeba říká rezidua, ale tady ty ptáci, takže tam mají tak krátký životní cyklus, že tam ty rezidua prostě být nemůžou.“⁴³

„Já jsem ještě vloni kupoval metrův ledku za pět set korun, ale teď za sedmnáct set, a teď (...) už je možná zase dražší, to znamená několikanásobně dražší a nebledě na to, že ještě ke všemu nebude přej...“⁴⁸

O umělých hnojivech a postřících

V kontextu toho, jak dotazovaní mluví o svém vztahu ke krajině, jak popisují složitou ekonomickou situaci zemědělců v České republice, tak nepřekvapí, že ekologické dopady aplikace umělých hnojiv a postřiků řada z nich zpochybňuje a zároveň je považuje pro své podnikání za nepostradatelné. Někteří považují regulace v této oblasti za příliš tvrdé, menšina naopak zpřísnění u některých látek vítá.

Během rozhovorů se zemědělci se odpovědi často stáčely k tématu **umělých hnojiv a postřiků**. Většina farmářů a farmářek je přesvědčena, že **jejich používání je v dnešní době nevyhnutelné**.

„Já bych byl rád, kdyby se mohlo to hnojení ubrat, ale člověk musí být živý.“⁴⁸

„Když pak máte něco vypěstovat? Jo tak bez té chemie se dneska neobejdete.“¹⁵

Někteří z dotazovaných neskrývali své **přesvědčení, že se negativní vliv řady přípravků na krajinu a zvířata výrazně přehání**:

„Já to beru versus oproti některý přípravky i jakoby léčebný. Jo, co třeba se mohlo dřív používat, teď už se to tady v Čechách nesmí, všude jinde se to používá. (...) Vždycky tam sedí někdo, kdo tomu nebo myslíš si, že tomu rozumí a nerozumím. (...) Když si vezmete, že já nevím, budu léčit koně něco se mu stane. Byl nějaký přípravek, kterej oni tady zakázali, kterej pomoh do čtyř pěti dnů to bylo všechno OK. A teď musím používat přípravek, který ho musím dávat třeba 14 dní, tak si vemte, jak zaprvý ubližuju tomu zvířeti, a kolik těch antibiotik je, takže je daleko větší počet dávek.“ Ozývá se proti tomu? „To musej veterináři, to ne my.“^{e25}

„(Sýček) žere jenom živou (myš), nežere mrtvolu. Takže jako když třeba někde chcípne, nebo krysa po nějakým jedu, tak to nesežere a pohoda. Pořád jich ubývá, krásně pískaj, on tak člověk ví, že tam ten sýček je.“^{e3}

„Zrušili insekticidní moření, brozně to otravuje přírodu. Co to je za nesmysl? To udrží to rostlinku do maximálně prvního páru pravejch listů. Pak ta látka prostě zmizí.“^{e16}

Při rozhovoru o ubývání sýčka: „Samozřejmě každýho první napadne chemický látka, zemědělství, ale podle mě, to je brozná blbost. Já si to teda nemyslím.“^{e3}

„No co je pro nás nejdůležitější? No tak samozřejmě jakoby vzhled obce, že jo, no zdravý finance, a co nejmíň prostě, že jo, byrokracie. rostě co nejmíň prostě nesmyslných projektů, že jo na nějakých stát nebo národní a evropské úrovni jo, který prostě výrazně zatěžuje obec jo je třeba prostě je kanalizace. (...) Prostě nás to třeba na 20 let dokáže prostě dost jakoby zbrzdít jo a prakticky jakoby zbytečně. Jo, my víme prostě, nebo víme, že jo, no tak nevíme to, že jo, oni to vidí spíš v tý Evropě. Jo, ale pokud máte systém jakoby jednotný kanalizace tady, jak máme my u nás, když jsou dešťový vody a splaškový vody vlastně přes septiky jo, tak to jako žádná zátěž dle těch měření není. Starosta černínský, řekl prostě za něj, prostě v životě kanalizace prostě nebude, to radši skončí jo, protože oni to mají do potoka, který protéká obcí a jakoby kvalita vody před jakoby jo vstupem a výstupem, jo, tak měření ukázaly, že voda vlastně, která se teče do obce, je špinavější, než která z něj vytéká. Jo, my se snažíme samozřejmě teďka pro děti. Jo co neví, aby toho tady měli, je to tady trošku, (...) aby se hlavně ty děti prostě tady shromažďovaly, jo,, takže teď dělal, že jsme udělali ten tu vodní nádrž, jo, čistá voda. Koupejte se, žádný bazény doma ne?“^{e1}

Někteří zmiňují, že v případě – podle jejich slov – „stále přísnějších regulací“ hnojiv a postřiků se následně zemědělci **uchylují k používání přípravků mimo platnou registraci, z černého trhu:**

„I když jako slychávám, že se to dá sehnat a je mi podezřelý, že je mi podezřelý, jak mají občas někdy pěkný žabky, když vím, že jako s těma běžnými postřikama na trhu to dělat nejde.“^{e2}

Někteří však o bezpečnosti používaných látek, vč. těch povolených, pochybují, a **snaží se jejich aplikaci omezit, resp. vítají přísnější regulace:**

„Dá se to, my jsme to taky aplikovali. Třeba já jsem tady vlastně podle tý obory vysazoval vlastně jakoby alej. A tam vlastně jsme taky nestříkali, že jsme se báli, aby nepostříkal ty stromy.“^{e9}

„Myslím, že se to trošičku jako zlepšuje, no, že už teďka zakázali plno těch postřiků. Takovejch těch asi nejjedovatějších, což si myslím, že je dobře.“^{e2}

„Já bych se přiznal, já ani to to obilí moc nestříkám, nebo vůbec ho nestříkám proti plevelům a tady proti tomu, protože zase vím, že budu srát nebo s prominutím cpát jako do koní chemii, což já nechci. Takže já se snažím. (...) Tak jako jsou, to jsou to moje koně... (...) Jsou pole, kde musíte, ale vím, kde jsou pole, kde si to můžu dovolit, kdy nemusejí jo, ale snažím se, to je udržovat tak jako, aby to bylo v normě. Jo, nejsem nejsem zas to, ale když jedu potřeba, tak se musí. Bobužel musí, ale tak, jako je to pro můj koně. Takže se to snažím nějak tak jako udržovat v tom normálu, jo.“^{e5}

O frustraci z úřadů a politiky

Řada zemědělců má v lepším případě pocit, že na ně český stát „kašle“, v horším případě, že jsou všichni proti nim. Mají zkušenost, že úřady více příkazují než vysvětlují, více kontrolují, než pomáhají. Výsledkem je frustrace a v některých případech až vztek, nedůvěra v český stát, politickou reprezentaci i úřady, v některých případech také v ekologické iniciativy, názory (laické) veřejnosti a u zaměstnanců také jednostranný důraz na ekonomický profit kombinovaný s nízkým vzděláním v agrárních otázkách ze strany vlastníků. Na podobné bariéry také naráží jakékoliv úvahy na to něco v hospodaření změnit: tedy brání tomu byrokracie, špatně nastavené dotace, mizerná komunikace, kdy v tom úředníci, kraje a stát figurují spíš jako nepřátelé, kteří hledají chyby a háží klacky pod nohy.

Přestože problematice moci v českém zemědělství, tzn. kdo rozhoduje, jakým způsobem a proč o hospodaření v české krajině se žádná část připraveného scénáře rozhovoru explicitně netýkala, naše rozhovory se právě tímto směrem samy spontánně stáčely. V rozhovorech byla patrná **frustrace, někdy velmi hluboká, přerůstající do pocitů ponížení, vzteku, u některých zemědělců zase beznaděje**. Zároveň je patrné, že až na velmi vzácné výjimky jsou dotazovaní k nějakému kolektivnímu angažování se v zemědělské politice (např. prostřednictvím Asociace soukromých zemědělců) silně skeptičtí.

V rozhovorech byly často skloňovány „úřady“. Tématem byla **bezmoc vůči úřadům**, kterým jsou zemědělci zcela „ukradeni“, naopak je zásadně „buzerují“ a „šikanují“ často kvůli „nesmyslným“ nařízením.

„U nás chodí SZIFák a ten se snaží najít nějakou chybu a spíš vám jako udělit nějakou sankci. Už ten přístup jakoby tobo státu je zase jako opačnej.“⁴⁵

„Nehorší jsou ty úřady, teda bych řekl kontroly.“⁴⁵

Patrné bylo, že **úřady se zemědělci komunikují velmi formálně a omezeně, a zemědělci řadu vyžadovaných regulací nechápou**, nebo případně už ani nechtějí chápat.

„Ten hektar, jak jsem chtěl, aby mi ho dali tak nějak jako, aby byl přístupnej, že jo, tak mi ho nejdřív dali tam, kde se ani nedá sjet ze silnice. Jak to dělaj, že jo, ty lidi. Říkám, pane, pojdte se tam podívat, já tam tím kombajnem neprojedou. No vždyť tady je sjezd uznanej státním systémem. Já říkám, no je uznanej, ale tohle je stát, kterej jako je paradoxní (...). Tak mi to zas posunul někam, kde jsou 2 sloupky elektrický. “To mi pak sám řekne ten geodet, že to je stejně, jestli víte co to je BPEJ, tak vám řekne, že ty BPEJ dělali stejně v hospodě u piva, že to tam tak někdo namaloval, jo že, že to vůbec nemá vypovídající hodnotu. Jo a voni s tím říděj, tak já říkám, tak vy tady nechcete udělat cestu mě tady takhle strkáte, tak k čemu to je?“⁴⁵

„Tedko jsme to teda vyklučili a vyčistili jsme to. A co se nestane, když to vyčistíte? Přijdou chlupci z inspekce životního prostředí a je to vyčistěný. Vy jste porušil pravidla a je potřeba vám dát pokutu a zabýt s vámi správní řízení. Říkám, že u nás probíhá pozemková úprava v pozemkové úpravě. Je jasné napsáno, že tyhle ty louky pod Řípem se obnoví. A je problém, když chcete na pozemkovou úpravu něco takhle vyčistit, tak vy to smíte vyčistit v době, kdy tady ten papír nabyde právní moci právní moci nabyde ve chvíli, kdy vám přepíšou ty novy pozemky, kdy se takzvaně zapíše pozemková úprava do katastru nemovitostí, ale do katastru nemovitostí se úprava zapisuje s kulturou, která v tu danou chvíli máte, takže mě tam zapíšou ty šípky a ve chvíli, kdy já budu chtít vyčistit, tak půjdu na životní prostě a řeknou: Ne, ne, ne, tam už je ostatní zeleň, to my nepovolíme vyčistit, to mi tam tu ostatní zeleň už chceme mít. My ti teda povolíme

to vyčistit, ale i když je na to vydaný papír, tak ten papír platí až potom a vy nemáte ten prostor, kdy to máte teda vyčistit, když ono, ono se to vlastně překrývá tady ty dva termíny, je to prostě nesmyslný, takže jsem dostal čtyřicet tisíc pokutu a finále je takový, že pak vám v televizi běží Krajinou domova dokument, tam je jeden díl věnovaný skoro celé Řípu a tam se praví, jak dřív strašně zardost, že naši zemědělci jsou pobodlní, že se dobře nestarali. Že Říp je zarostlejší, nejsou tam žádné hadi teďko, který se tam dřív normálně volně vyskytovali, nejsou tam žádné vzácné živočichové, který by se tam vyhřeivali na těch kamennejch zídkách, který tam byly, ale ve chvíli, kdy to někdo vyčistí, tak dostane pokutu.⁴⁴

„Volal jsem na SZIF, říkám (o cenách): „Všechno to vylítlo o půlku nahoru!“ a co vám řeknou? „Bud' si o tu dotaci nežadujte, anebo to dodržte původní podmínky.“ Je to všechno vysoutěžený před dvěma rokama, ty ceny už jsou úplně někde jinde, to nikoho tam nezajímá.“⁴⁴

„To pole má třeba 60 hektarů. Teď jste nám to nechali rozbit po třiceti, oni byli jedni z těch, na základě kterejch, co to prolobbovali, prostě, že to je na třiceti. Chtěj to dát na dvacet, v ekologii nebo v támble erozně obrožených, támble na Moravě se mluví o deseti pěti hektarech. Umí si někdo představit, kdo to bude dělat? Ten čas? Ta nafta? Ty náklady? Vy chcete dělat ekologii? A chcete tam ty stroje držet dyl, než tam jsou teď, to chcete?“⁴⁶

„Vůbec s tím nesouhlasím, protože tohle, kdo vymyslel, tak ten by měl opravdu dostat korunu, že se zmenšily plochy jako výměr, protože to je největší blbost, která mohla být. Kdyby nad tím člověk uvažoval logicky a necháte to pole ve větším výměře, tak se sklídí. A vodjede se. Takhle těch x hektarů musíte rozkouskovat, a když ty plodiny dozrávají postupně, -tak vy musíte několikrát přejíždět, takže ta spotřeba těch pohonných hmot je daleko větší, víc spalin, to musel vymyslet s prominutím opravdu blbec.“ A když nabídnu argumentaci biodiverzitou: „Stejně vám tam sídlit nebudou, protože to máte stroje. Stejně je to všechno, nebo. Kam se vám půjde schovat zvěř? Určitě nepůjde tady do tobo, půjde radši do větších remízku, kde je schopná se schovat.“⁴⁵

V takovém prostředí se pak často hledají způsoby, jak **nastavená pravidla obcházet, a tím de facto eliminovat jejich zamýšlený efekt:**

„Proč jeden farmář nemůže mít dvě farmy, jednu bio a jednu normální. (...) Jakože vím o jednom zemědělci, který to musel převést na manželku kvůli tady tomu.“⁴⁹

„My jsme třeba (...) čtyři podniky, a ty tři podniky, co jsou u Prahy, jsou takový víc výnosný, takže třeba chápu, že se třeba musí dát nějaká třeba 200 kilo mezíplodin v létě, tak si vezmu na sebe na těch svojich horských půdách, jo a dělám to jakoby za ně.“⁴³

„Tam je sto hektarů řepky na jedny ploše, akorát je to rozdělené malým páskem, který stejně zaroste. (...) Takže já jsem to předával loni dronem, tady ty velké plochy a tam prostě nebyly Mvidět ani ty mezery, že jo.“ (...) „Jenomže oni si prostě udělali tu klíčku v tom, aby to mohli obejít.“⁴⁹

„Ne že by někdo přišel: 'Ježíšmarjá, vy jste výborní, vy to tady máte, co byste pro vás mohli udělat, aby to bylo lepší?' Ne opačně, my vám zakážeme ještě tohle a tohle za to, že máte tohle.“ (...) „Takže v tuble chvíli je pro mě z mýho pohledu nejjednodušší hnězdo zrušit. Sýček se odstěhoval, zrušte to pětmetrový pásma a tady už můžeme házet Stutox.“⁴⁵

Velmi náročná je pro hospodáře také **byrokracie**, která s komunikací s českými úřady spojena.

„Vážím si tobo, že si prostě člověk nějak víceméně může... i když nemůže dělat, co chce, protože je vázanej všema těma různýma předpisama, kontrolama, inspekce, což mě ta byrokracie... mě různě bere chut' do života. Že prostě jako svobodný člověk si prostě udělat, jak mi to vyhovuje, a mít pokoj od všech.“⁴⁷

„Natlačili jsme se už do takové situace, že my už dneska bez těch dotací nejsme schopni fungovat. (...) No a finále ten největší fór je v tom, že já teda tam mám seječka, tam mám puštěný jalovice, ty jalovice tam běhají po té pastvě, a když přijde SZIFčák na kontrolu, tak ono se mu nelíbí, že je to tam rozšlapané. Ale já mu vysvětluju, že tohle to ten pozemek já si na něj ani na na dotaci jakoby nežádám, ale já ho musím mít daný k Elpisu. Ten SZIFčák ho musí vidět, ale já v ty v tu chvíli porušuji protierozní vyhlášku. Já nesmím dovolit těm dobytku, aby to tam prošlapali, ale já těm těch dobytků mám relativně hodně na malý prostor, ale to vyhovuje tomu zajíčkoví, takže pro mě by přišlo třeba zajímavý, kdyby někdo přišel od těch, že od těch ornitologů, a řekl by, hele, pro nás je tohle to zajímavý, my s váma nějakým způsobem kooperovat a zkusíme ty SZIFáky nějakým způsobem dotlačit k tomu, že budou schopny tyhle ty lokality, kde ten seječek dlouhodobě hnízdí, tak budeme tolerovat, že prostě tady je významná lokalita pro seječka. My chceme, aby to takhle bylo. My chceme, aby tady takhle ty dobytci byly, protože ono se může stát, že ty SZIFáci nás časem dotlačí nějakými sankcemi a něčím k tomu, že já tam prostě ty jalovice mít nebudu, nebo že oni to nebudou chtít, aby to tam takhle bylo. Chápu, ale můžou mi to v podstatě zakázat.“⁴⁴

Převážně negativně vnímají někteří dotazovaní také **vliv velkých zemědělských podniků na české zemědělství**, ať už prostřednictvím Agrární komory, nebo v předchozí vládě působícího ministra zemědělství Miroslava Tomana či ex-premiéra Andreje Babiše.

„Změna zemědělské politiky, no to je důležitá, protože to je špatně nastavená, že u nás... tím, že tady vládnou ty jezdecký velký, takže jako to je všechno špatný.“⁴⁶

„Oni ((Zeman, Toman, Babiš, Veleba) tenkrát za Husáka měli politickou moc, dneska mají ekonomickou a já nevím, jestli je to lepší nebo horší. ...ale ten spolek, oni to držej politicky a do teďka, teď se to snad zlomilo trochu toulle s tou vládou, i když...“⁴⁸

„Když vidím toho křiváka Tomana, jak tam byl, vždycky se tím chlubil v televizi, jak jedinej on tady prosadil 30, jak to jedna a jedna plodina. Přitom to vůbec není pravda, teď je to úplně totální nesmysl a ty lidi, který který o tom nic nevědí, tak mu to prostě zbaští.“⁴⁹

„Teďkon jsem viděl naději po volbách, no tak uvidíme, co se z toho vyrbí. No jo, určitě by změna, jakoby ty vlády by měla k tomu přispět. Samozřejmě kterejkoliv krok se udělá tak okamžitě jedou stávkovat do Prahy, že jo.“ Mluvíte s nimi někdy? „Já se s nima nestýkám. Mně ty lidi vůbec nezajímaj...“⁴⁹

Řada špatných zkušeností, nedůvěra vůči politické reprezentaci a frustrace se projevuje také v celkově **negativním hodnocení fungování českého státu**.

„Třicet let poslouchám, jak se bude pomáhat těm, co dělají živočišnou výrobu, jak to dopadlo. Je to takové zoufalé...“⁴⁴

„Myslím si, že naše republika je celkově v nějakých věcech jako trochu asi zpomalená nebo jako zadržovaná si myslím já.“²⁵

„Tady žádný zemědělec není úplně debil a vidí... jezdíme po světě a vidíme to a nemusím jezdit nikam do Ameriky. Stačí vyjet o Francii a tam prostě v Německu a ve Francii je to jinak než tady u nás (...). Mají normální půdní bloky, že jo? Fungujou normálně ve velkém, to u nás tady někdo chce dělat násilím ekologii a nikdo to nechce zaplatit.“¹⁶

„Takže zemědělci jsou všude ty špatní. My stríkáme ty pesticidy, my házíme ty hnojiva, my jsme ty co likvidovali ty remízky. Já za mě, když jsme sem přišli, žádný remízky nebyly, ty remízky tady nejsou už 50 let, ty se zlikvidovaly v roce 48 nebo já nevím 52. My se teďko furt bavíme dokola o tom, že jsme zlikvidovali nějaký remízky. Je mi 40 let, já jsem žádný remízek tady nikdy neviděl, nezajil.“⁴⁴

„(V Evropské unii) je to směr dobřej, akorát u nás je to...“²⁰

K Evropské unii však převládá spíše skepse.

„Oni chtějí utlumit prostě výrobu, to nic jinýho není, to je útlum výroby a ví někdo o tom, že jsou v Bruselu podepsané smlouvy na dovoz komodit z jižní Ameriky, že se sem povalí GM sója a dobytek, tam se vypaluje prales, Bolsonaro, tam to víme všichni, to řešte, to řešte – neřešte nás tady.“¹⁶

„No jako myslím si, že asi cíl dobřej, ale nejsem si jistej jeho proveditelností, jestli to může dopadnout, protože myslet si, že budeme pěstovat zdravě bez chemie a bez hnojení, a budeme tady šťastný se zdravými potravinami v množství potravin, tak to nedopadne. To nemůže vyjít. Budeme záviset nějakých dovozech ze zahraničí. Vidíte dneska, byl covid a zabavovali dodávky s rouškama, teď nebude plyn z Ruska záleží kdo první v Evropě cukne, bude to podle toho, kdo se s Vladimírem dohodne a podpoří ho a zároveň bude brát plyn za čtvrtinu toho, co my, viz Maďarsko, to všechno bude a myslím si... na druhou stranu vím, že se už jako v Evropě bohatý Německo a bohatá Francie dohodli, že to prostě bude zelený, tak to tak asi dopadne... 2 jitko, co? Samozřejmě, kdyby letos nebo za rok nebyly hnojiva, teď byli třeba 2 roky neúroda. Může se stát, že se to všechno přehodnotí, protože lidi je k tomu, když lidi. Hele co říkat, potkal se u nás děj, jak dlouho odmítala denně?“¹³

Nad rámec kritiky konkrétních institucí je v rozhovorech zmiňován **celkově negativní vliv nastavení ekonomického systému** vč. ekonomické globalizace.

„Proč stojí kilo jablek víc než kilo banánů? To teda mi nejde do hlavy. To je další věc. Prosim vás, já, když jsem byl malej kluk... Podle silnic rostly tenkrát všude brusky. Švestky. Všechno se to sbíralo, vozilo se to pro prasata. (...) Je to zase o té pracovitosti těch lidí. Dneska by to nikdo nedělal. Tenkrát já vím, že jsme přišli ze školy a... jsme si vzali kárku a nasbírali jsme jich plnej padanejch jablek a dalo se to prasatům nebo a tak dále.“¹⁸

„Z (...) teče z čističky rovnou to vypouštěj a ne vůbec to nečistěj, to vůbec nikomu nevadí. To dělají Francouzi, to můžou, to je nadnárodní koncern. A nedej bože, když nějaký zemědělec by tam pustil krávu, anebo vona by se napila z potoka, to by bylo úplně votřesný.“¹⁴

„Letos to nějak dopadlo, protože něco bylo nakoupeno ještě za normálních cen. Ale co bude teď dál? Vůbec nevím.“¹⁶

„Nejsou na to lidi, že jo, a nikdo to nezaplatí.“¹⁶

Za ty, kteří poškozují zemědělce, jsou některými dotazovanými považována **ekologická sdružení**.

„Špatně, vy nám chcete rozbít bloky, ochránci. (...) Jestli má být společenská objednávka, zalesnit to a zamedvedid. Já to klidně udělám. Ale vy mi to zaplat'te, já s tím nemám problém, mně je to jedno.“¹⁶

„Tady je největší problém v tom, že prostě dneska takováhle ekologická iniciativa má daleko větší páku než ty zemědělci.“¹⁴

„Jsou takovýhle skupiny, nějaký ty ochránci, na Západě?“¹⁶

„Dneska ty ekologický aktivisti, viz třeba tady ty ornitologové už mají takový slovo, že oni ve chvíli, kdy opravdu zakeknou tak jakoby na ten kraj, tak oni jsou schopný ten státní moloch někam jakoby přitlačit ke zdi a ten státní moloch se prostě nechci říct jako posere, ale prostě řekne, my radši ustoupíme... my radši ustoupíme těm ekologům, zemědělců jsou 2%, tak prostě to zemědělcům přikážeme, bez'tak berou dotace, tak budou dodržovat ještě todlencto. Už toho dodržíjoun spoustu, tak můžou dodržovat ještě navíc tohle.“¹⁴

A opět, podle některých situací v současném zemědělství ovlivňuje i společnost jako taková, resp. **nedostatek elementárního pochopení toho, jak funguje zemědělství**. Zatímco někteří považují tuto „nevzdělanost“ za důvod, proč veřejnost málo podporuje ochranu krajiny, podle jiných je důvodem, proč se ochrana krajiny prosazuje „hlava nehlava“ bez ohledu na situaci v zemědělství.

„Člověk zaseje... dyť pole, to jsou na tom poli miliardy zúzků. Když to vezmete, jak to obilíčko vám roste, no to je něco úžasného, a my se k tomu takhle k té přírodě chováme. Já nevím, nevím, opravdu to nevím. No musí mít člověk taky nějaký tyhle ty, víte oni dneska, ty jsou to opravdu třeba chytrý lidi, ty inženýry a všechno, ale... Připadají, jako že, že je to jenom půl člověka, že jim trošku chybí, jestli to tam nevyučuje, nebo co.,, Nebo jestli ty učitelové jsou taky takové, že se tam nevyučuje,, Já nevím, jak bych to řekl... to snad není humanita...“⁴⁸

„Takhle za Prahou volají novovesničani ze satelitů policajty na to, že tam jezdí rozmetadlo s hnojivem a oni volají z policajty, že se tam tráví myši. Společnost, to není normální, to slyšíte od těch zemědělců. (...) Když budete to dělat v Temelíně a budete mi vyprávět, jak funguje Temelín. Já vám asi do toho nebudu kecat, že jo? Myslím, že o tom nic nevím.“⁴⁶

Zásadní rozdíl je pak mezi těmi, kteří jsou soukromníky, a těmi, kteří jsou zaměstnanci.

Ti zaměstnaní upozorňují na **jednostranný důraz vlastníků na ekonomický profit, spojený bohužel s nevzdělaností v zemědělské problematice**.

„To je hlavně u přírůstků, šéfové chtějí přírůstků, a jak nebudou...“ Vlastníci jsou chlapi, který mají autoservisy, a já nevím, co všechno.“⁴²

„No my to máme nastavený tak, že každá část našeho podniku má nastavený nějaký ekonomický výsledek. Do toho se musíte vejít a od toho pak jsou odvozeny nějaký vaše prémie nebo ohodnocení, takže samozřejmě se nesnažíme dělat tady prostě jenom výnos, abych měl milion tun, ale zase se tam jakoby k těm nějaký vyrovnají poměr cena, někde se potkat.“⁴³

„Ekonomický důvody u toho nevidím, protože jestliže tam čtyřikrát musí přijet s kompaktozem, tak... když tam pojedou jednou pluhem, tak je to lepší pořadí, než když tam pojedou čtyřikrát s kompaktozem.“ A proč si to nespočítají? „Ale protože tady ten ten, co tomu tady vládne, ten tomu vůbec nerozumí.“⁴²

„Rozhoduje, kdo dává za co víc peněz...“ (o vlastnících) „Prostě von by na ty peníze slyšel.“⁴²

Zásadním tématem pro řadu zemědělců jsou **nedokončené pozemkové úpravy**, které ovlivňují jejich možnosti hospodaření vč. příjmu dotací.

„Nebo u nás, aspoň když, nemáme pozemkovou úpravu, tak je to jako kdybyste bydlel v paneláku. V tom paneláku jste si koupil prostřední byt, který je ze všech stran vytápěn od těch ostatních, tak jste si výborný, má i udělaný zepředu žaluzie, že prostě máte top byt, ale vy byste tam přišel bydlet a oni by na vás: „Hele, je volnej nahoře, ten rohovej, ono tam teda teče, ale ten je teď volnej, a my ti potom uděláme pozemkovou úpravu, a pak si vlezteš na ty svoje pozemky. Takže takhle mi hospodaříme už třicet let. Mýmu otci je osmdesát, požádal si v padesáti letech po vydání a vemte si, že ten člověk po 30 letech, on nemá dneska tu vidinu, že on se dožije toho, že ty svoje pozemky opravdu dostaneme vydaný. To je prostě zoufalý a jakoby v kontextu tady toho řešit nějakého sejkka, jestli tady bude, nebo nebude, je to sice hezký, mě to je taky třeba líto, že ten sejkka uběhne, ale když vidím, jak se chovají všichni k nám, že jsme furt jenom ty špatný a prostě tak. My už tady to, jakoby, mě už to nedojímá.“⁴⁴

„Tak takovejhle ten bejvalej sad máme, já ho obnovovat, co se týče stromů, nemůžu. Protože ho mám pronajatej, takže já ho mám pronajatej, jenom že tam, že to udržuju, že tam sekám a něco tam natrhám, co tam naroste, ale (...)mám to v nájmu. Není to moje no.“⁴²

Většina dotazovaných vnímá situaci tak, že o zemědělství – potažmo stavu krajiny – rozhodují úřady, politická reprezentace, lobby velkých zemědělských podniků, případně také globalizace nebo ekologická sdružení. Vlastní roli, resp. zodpovědnost zmiňuje málokdo – a když už, je to opět cosi jako spoluvina, nesená pod vlivem trhu, zájmů vlastníků a „příkazů shora“.

„To máš to samý koroptve... prakticky jsme to otrávilí my... přestože toho bylo kvanta.“⁴²

O dotacích

Dotace na ochranu přírody a krajiny jsou pro oslovené zemědělce „země neznámá“. Celkově jsou pro ně dotace administrativní strašák, kterého se obávají a řada z nich se jim tam, kde mohou, raději vyhýbá. Málokdo je proti dotacím „z principu“, naopak častý je názor, že má dojít ochranou krajiny ke snížení výnosů, je potřeba ušlý zisk kompenzovat. Prakticky všichni farmáři a farmářky by uvítali možnost konzultací, o jaké dotace na ochranu přírody a krajiny mohou žádat.

V oblasti **dotací na ochranu přírody a krajiny se výrazná většina oslovených podle svých slov neorientuje**, nemá o nich ani základní přehled:

„Ani nevím, že jsou, protože já se nezajímám o tyhle věci jako.“⁴⁶

„Dotace nečerpám žádný, jen mám akorát ty klasické na plochu, jinak jako nic.“⁴⁹

„Plošný dotace jako každej, jinak nevím o ničem jiným.“⁴¹

Prakticky všichni považují podávání dotací za **administrativně velmi obtížné, což většinu z nich odrazuje**:

„To je tady v Čechách taková tradice – hodně papíru na všechno.“⁴⁴

„Takovej primitiv jako já si není schopnej si tu žádost vyplnit, protože to musíte vědět. Tam je takovejch věcí, abyste to udělali dobře. A když si na to vezmete odborníka, tak se vám to ani nevyplatí, protože on si vezme třeba třicet tisíc za to zpracování té žádosti. A vy, když žádáte třeba o sto tisíc, tak je to sporný, kdežto oni, když žádají o miliony, tak tak to samozřejmě udělají...“⁴⁸

„Zajímavý asi jo, když si pak ale vezmete, když máte ty dotace, kolik kontrol chodí, jestli to splňujete, nesplňujete, když vám zadávají peníze a mě to nebaví. (...) To bych musel bejt opravdu tak dobře zaplacený, abych vůbec nad tím začal přemýšlet, že jako.“⁴⁵

„My teďka nějaký projekty na dotace děláme. Víím, že to není jednoduchý. Dneska nám zrovna přišlo jeden, že je schválený k vyplacení, další máme za žádané, ještě čekáme a samozřejmě víím, že to není jednoduchý, úplně všechno. Jo, ale jak říkám, no, já musím taky dělat, no.“⁴⁰

„No tak jakoby to vyzobávat z toho nebu, nebo z těch různých jakoby příležitostí jako kde, co je dostupnýho, už to zabere spoustu času, že jo? A jakoby ani člověk, no nemá na to prostě kapacitu. No takže kdyby někdo přijel a řekl, hele, na tohle se podívejte, tohle se zaměřte, super, jo.“⁴⁴

„(Orientuji se) minimálně.(...) Já jednak jsem počítačový analfabet a prostě na to nemám... prostě to nesleduju... (...) Nemám o tom přehled.“⁴⁷

„Je to dost náročný, no je to dost náročný...“⁴⁵

Ti, kteří žádosti o dotace podávají, pak popisují, jak se ze strany českých úřadů **potýkají s množstvím nejrůznějších problémů:**

„Teďka nějaké dotace byly vypsané. Já nevím, nějaký snížení jistiny úvěru. Ono to bylo vypsané. Teď dám příklad jo, v 9 hodin začnete (...) posílat žádosti, tak v 09:02 servery přetížené, nikdo se tam nedostal, já to ani neřádal. Jestli mi chce dát někdo peníze, tak nás tady netahej za nohy, dej nám každému, co chceš a jdi, jestli to chceš takhle, tak si to nech.“¹⁶

„Jsem tady zkoušela právě tady okolo na výsadbu stromu. Měla jsem projekt všechno a protáhlo se to, po novém roce změnilo úplně jakoby kritéria a vlastně zase na to došli jenom obce, nebo prostě kolem školek, takže to jsem úplně... mě to tak trošku jako zase odradilo. To už, protože člověk to jakoby nestihá úplně sledovat, že jo? Protože má spousta jiných věcí věcí okolo. No a když už se do toho pustí třeba, tak ho tolecko trošku ubíjí no... (...) i ten projekt jsem platila.“¹⁴

„Když bylo extrémní sucho, tak já jsem dostal, já jsem dostal dotaci za obrovský sucho v roce 2017. Tady dole na poli, kde jsem sklízel čtyř a půl tunovou řepku, což je velmi dobrý výnos a tady, že jsme měli obrovský sucha jarní jařiny, nám vůbec nevzešly tak, protože to bylo dělené katastrama, a dávalo se podle katastru. Já nevím, tam se dostávalo na řepku, ale tady už jsem na to neměl nárok, protože tady je to v jiným v katastru. Ještě nebyly ječmen, takže já jsem dostal na velmi kvalitní výnos dotaci za sucho, a tady, kde jsme nic nesklízeli, tak jsem nedostal nic.“ „Dal bych tomu čas, a bylo by to úplně k ničemu.“²⁰

Jen pár zemědělců se svým **politickým přesvědčením principiálně vymezuje proti existenci dotací jako takových:**

„Proč ty dotace máme? Proč se nenarovná trh? Ty lidi stejně to zaplatí v cenách potravin, tak je to jedno. Kolik se na tom žijí úředníků?“¹⁶

„Teda jsem zásadně... nebo nechci říct „proti dotacím“, ale přijde mi to úplně přitažené za vlasy. Hmm, pořád prostě jenom chytit. Já si myslím, že si každé, dělá se snažit si vydělat prostě normální práci a ne čerpat. (...) Je mi to úplně proti srsti chytit od někoho peníze. (...) Vysázal jsem teď dostal přes 3 000 stromů a žádný dotace jsem na to nechtěl. (...) Když budu vědět, že něco prostě dobrý pro přírodu, tak to prostě udělám. (...) Samozřejmě, že pokud by to mělo být jako na úkor nějakýho pole, kterýho bych neměl úrodu, tak bych tu kompenzaci chápal.“¹⁷

Někteří k dotacím přistupují zcela pragmaticky – **pokud chcete kvůli ochraně krajiny snižovat naše výnosy, kompenzujte nám to ekonomicky:**

„Když se to rentuje, tak jsme pro každou biodiverzitu.“²²

„Krajina, krajina, krajina... krajina je krásná věc. Ale kdo se o to bude starat. Vy chcete zaplevelit pole? Já to tady nechci dělat, protože mi ten výnos z toho nepřijde finančně adekvátní. Vy taky nesedíte v práci zadarmo. Vyplaťte mi tady desetilej průměr, a já vám tady naseju kytičky, můžete tady mít brouky voškliváky, sovičky, co chcete... přivezu vám klokany...“¹⁶

„Pokud dělají nějakou službu společností jo, jasně, tak prostě za to musí někdo něco dát.“³

„Chcete to tady zalesnit a zamedvědit, jasný pojdte dělat byznys, a já jsem pro, já vám ukážu, kolik jsem za 10 let měl tržby. Udělá se z toho průměr a navýší o inflaci. Dejte mi to a já to tady nechám.“¹⁶

Menšinový byl názor, který by se v případě opatření na ochranu krajiny **spokojil s dotací, která pokryje jen náklady, a už nemusí generovat zisk.**

Vzhledem k tomu, jakou míru dezorientace v dotacích na ochranu přírody a krajiny místní zemědělci přiznávali, jsem se jich také ptal, že kdyby byla ta (nyní teoretická) možnost, zda by uvítali návštěvu konzultanta, který by jim bezplatně poradil, o jaké dotace v této oblasti mohou se svým hospodářstvím žádat. Prakticky všechny odpovědi byly jednoznačně pozitivní:

„Určitě jo.“²²

„Určitě by to bylo zajímavý.“²⁴

„Tak t'j bych se nebránil.“²⁵

„Asi bych si ho poslechl.“²⁰

„Třeba jo.“ Má obavy z administrace – „úplně nejvíc“.¹³

„O tak já už jsem zmínil, my jsme jednou nějaký takhle peníze už dostali. Tak samozřejmě je to příjemný. Si nebudem říkat, že ne, jak říkám, minimálně třeba na ty náklady je to úplně v pohodě. No, takže takovým věcem, i když je to v malým, tak se tomu člověk nebrání, že jo? Pokud je to legální a nebudu s tím mít nějaký, že jo, to to nechci, jako to ne, ale jako proč by ne, že jo, minimálně na ty náklady je to zajímavý.“²³

Podpořil by? „Určitě jo, samozřejmě, čím víc se lidem jakoby zjednoduší administrativa, tím je to lepší. Jo to jo, takže jsme dělali ty kotlíky, že jo, tak prakticky by lidi bez nás, prostě by ty dotace nezvládli a je to jednoduchý jo.“²¹

O dotacích na ochranu přírody a krajiny

Zemědělci by uvítali řadu dotací na ochranu přírody a krajiny, které jsem jim v rámci rozhovoru zmínil. Klíčová otázka zní, jak vysoká by byla v jednotlivých případech dotace na hektar. Rezervovaně, nebo přímo kriticky pak reagují na některé dotaci ti, kteří hospodaří na větších výměřích, mají větší mechanizaci, event. vnitřně neakceptují neproduktivní funkce krajiny. Řada farmářů a farmárek by zvažovala přechod na ekologické zemědělství, pokud by bylo možné vést v tomto režimu jen část hospodářství.

V rámci rozhovorů jsem zjišťoval, jaký je názor farmářů a farmárek na konkrétní dotační tituly – zda by uvažovali o jejich využití, a případně za jakých podmínek.

Na základě jejich odpovědí můžeme jednotlivá dotované postupy rozdělit do tří skupin: **zelené**, které jsou přijímány většinou příznivě; **oranžové**, které jsou vnímány ambivalentně; **červené**, kterou jsou převážně odmítány.

Zelená pro dotace

dotační titul na koroptvi – jetelo-travinno-bylinný krmný pás (24 m): prakticky bez výhrad jednoznačný zájem, jen opět otázka, jak vysoká dotace na hektar,

nepěstovat na sousedních pozemcích obiloviny: převažuje zájem, někteří to aplikují už v současnosti, jen málokdo z dotazovaných by to nebyl schopen,

ponechat na travních porostech např. kameny, stromy, neposečená plocha: převažuje zájem, někteří poukazují na to, že by záleželo na výše dotace, event., že se to na malých výměřích nevyplatí,

management travních porostů pro podporu sýčka obecného v průběhu hnízdění je nutné provádět do 200–300 metrů: u těch, kteří mají takové travní porosty, převažuje zájem,

instalovat berličky typu T, nebo souhlasit s jejich instalací: převažuje zájem, někteří už realizují,

3 % plochy neprodukční (uvnitř půdního bloku) + 4 % vojtěškové pásy, zelené hnojení nebo mezplodina: mírně převládá zájem, někteří už přemýšlí, konkrétní farmáři uvažují, zda je to rozumné v době války, jiní, za kolik korun na hektar by to bylo, či co dělat s vojtěškou,

rotační pastva: převládá zájem, někteří už praktikují,

dodávky organické hmoty do půdy: řada zemědělců již praktikuje, rádi by praktikovali i ostatní, ale upozorňují, že hnůj není k sehnání a živočišné výroby, odkud se dal brát hnůj, dále ubývá,

vyloučit rodenticidy (např. při hraboší kalamitě) a insekticidy: převažuje zájem, opět rozhodující by byla výška dotace

Oranžová pro dotace na ochranu přírody a krajiny:

přechod na ekologické zemědělství: výrazně rozděluje dotazované: přibližně třetina o tom už uvažuje, třetina by se rozhodovala podle podmínek, třetina to kategoricky odmítá; zásadním parametrem je, zda by bylo možné do ekologického zemědělství přejít jen s částí hospodářství.

max. 10 hektarů na jednu plodinu: menší zemědělci by o tom uvažovali, naopak ti s většími výměrami, a tedy technikou odmítají: někdy to u nich vyvolává i silné emoce: „je to hrozná píčovina, hrozná“,

dvoumetrový pár úhoru, půlhektarový úhor, zelený úhor nebo biopásy: mírně převažuje zájem (a někteří už realizovali), často ale rezervovaný postoj, někteří zpochybňují úhor v době války, někdo by raději les,

chemické neošetřování okrajů pole: většina nechápe, k čemu by to bylo dobré, a tento postup odmítá, argumentuje „bordelem“ na poli, někteří se obávají, co by tomu řekli hospodáři na sousedních pozemcích, upozorňují, že okraje pole se někdy přestříkávají dvojnásobně, tzn. postřikem obou sousedících vlastníků, někteří by se rozhodli podle výše dotace

odčervování dobytka jednou ročně (případně je možné ošetření zvířat i 2-3 týdny před vyhnáním na pastviny na jaře): komplikovaná otázka, někteří už dělají, většina odčervuje častěji

přejít na pastvu zvířat: podle většiny v regionu příliš bonitní půda a příliš velké sucha na realizaci pastvin, jednotlivci by o tom uvažovali,

mozaikové seče: většinou mají jen málo travních porostů, někteří už mozaikově sekají, pro jiné by to bylo velmi nepraktické z hlediska pracovních kapacit, event. výpůjčky strojů,

krajinotvorné sady: někteří by měli zájem, jiní upozorňují na dlouhodobé sucho, event. by neradi pracovali s lidmi.

Červená pro dotace na ochranu přírody a krajiny:

ponechání stnišť přes zimu: většina kategoricky odmítá, orba na jaře by byla obtížná a půda by v tomto suchém regionu ztratila vláhu, jen menšinově by o tom někdo uvažoval.

Objevují se také návrhy na vytvoření dotační podpory na původní systém orby, a na budování větrolamů v místech s vysokou větrnou erozí.

Závěry: deset tipů pro ochranu sýčka a zemědělské krajiny v praxi

1. Pokračování návštěv České společnosti ornitologické a rozšíření adresáře spolupracujících

Velký význam pro záchranu sýčků mají návštěvy ornitologů. Většinu zemědělců přímo těší, nebo je přinejmenším neobtěžují. Jsou pro ně důležitým zdrojem informací, které jsou k záchraně sýčka nepostradatelné. Jak zmiňovalo několik místních kontaktů, jsou v jejich sousedství také další hnízdiště, která zatím ornitologové nenavštěvují. Zahájení práce s obyvateli těchto pozemků by opět mohlo zvýšit povědomí o významu mezi místními, a zapojením dalších lidí ze sousedství zvýšit šance na sýčkovu záchranu. Využít lze také pozvání na lokální akce typu přednášky či besedy.

2. Přehledný návod pro záchranu sýčka

Praktické zapojení nejen farmářů a farmářek do záchran sýčka je spojeno s poměrně komplexním souborem postupů, který zahrnuje vytvoření/udržení potravních příležitostí (management travních porostů v okolí), ochranu před škůdci (kuny, kočky) a ochranu před pastmi (vodní nádrže, barely, vertikálně vztyčené roury a fukary ad.). Málokdo z dotazovaných si všechna uvedená opatření vybavuje, a málokdo je všechna důsledně dodržuje. Pomoci by mohl tištěný materiál, který by byl zpracován nejen po obsahové, ale také komunikačně-behaviorální stránce tak, aby jeho efekt byl co největší.

3. Pravidelné obchůzky farem

Nakolik mohu soudit z rozhovorů, při většině návštěv ornitologů na farmách dochází na většině míst k částečnému zhodnocení, nakolik je okolní prostředí pro sýčka vhodné, co by bylo možné pro sýčka udělat. Pokud by s tím farmáři a farmářky souhlasili, bylo by vhodné se tomu věnovat systematicky, projít farmu vč. prostor přístupných pro sýčka, a pokaždé si v neformálním rozhovoru prakticky ukázat, jaká místa jsou pro sýčka cenná potravně, a která mohou být nebezpečná.

4. Příspěvky na sociálních sítích

Spolupráci s některými farmáři a farmářkami během hraboší kalamity narušil způsob, jakým Česká společnost ornitologická v tomto období komunikovala na svém Facebooku. Stojí za zvážení, zda by bylo možné konflikt urovnat, například se za příspěvek omluvit (je-li to relevantní) a společně s dotčenými farmáři probrat další kroky k obnovení spolupráce. Už kvůli tomuto precedentu je zásadní postupovat v příštích letech při komunikaci o zemědělci – nejen na sociálních sítích – mimořádně citlivě.

5. Komunikace v krizových situacích

Hraboší kalamita znamenala pro některé farmy pohromu, a jako taková byla pochopitelně spojena s celou řadou silných emocí. Bohužel v této situaci jim neposkytl podrobné vysvětlení ani kompetentní úřad, ani Česká společnost ornitologická. V podobných případech je zásadní se komunikaci intenzivně věnovat, nejlépe při osobním kontaktu. Jedná se

o důležitou investici do udržení vztahů a prevenci nedorozumění, nedůvěry a konfliktů do budoucna.

6. Podpora pro zemědělce a zemědělkyně

Silný pocit řady dotazovaných je, že jsou na všechno sami, že jsou ostatní proti nim. Pro budování vztah s farmáři a farmářkami by významně pomohlo, pokud by pracovníci České společnosti ornitologické aktivně vyhledávali příležitosti, jak místním farmářům a farmářkám mprakticky pomoci. Např. odbornou konzultací, spoluprací při jednání s odborem životního prostředí či SZIF (např. kolem hnojišť, viz zmínka v textu) apod. Přispělo by to k motivaci zemědělců spolupracovat s Českou společností ornitologickou, podpořilo vzájemnou důvěru, a tedy nakonec i šance na záchranu sýčka.

7. Opatrně s biodiverzitou

Vzhledem k nízké míře porozumění tomuto termínu je vhodnější ho v jakékoliv komunikaci se zemědělci nepoužívat.

8. Dotace na ochranu přírody a krajiny

Rozhovory se zemědělci poskytují první zpětnou vazbu, jak farmáři a farmářky smýšlejí o navrhovaných opatření – a většina jich projevuje o celou řadu z nich zájem. Pokud by se podařilo vytvořit podmínky, aby zemědělci v okolí hnízdišť sýčka mohli čerpat tyto dotační tituly, znamenalo by to další zvýšení šancí na záchranu sýčka.

9. Konzultace k dotacím na míru

Jak ukazují rozhovory, největší překážkou pro čerpání dotací ochrany přírody a krajiny je pro dotazované jejich nepřehlednost, faktická neznalost a náročnost administrace. Jak zaznělo od farmářů a farmářek, rozhodně by přivítali bezplatné konzultace v těchto otázkách spojené s návštěvou jejich farmy, a výsledkem by mohla být podpora takového managementu okolních pozemků, který bude příznivý (nejen) pro sýčka obecného.

10. Vzdělávání a osvěta ohledně šetrného hospodaření v krajině

Z rozhovorů vyplývá, že mezi částí oslovených je rozšířena řada předsudků vůči šetrnému hospodaření krajině, zejména ekologickému zemědělství (neporoste „jídlo“, poroste plevel, je to neudržitelné, neuživí to lidi). Přestože sucho představuje pro dotazované jedno ze zásadních témat, povědomí o zemědělské adaptaci na sucho je omezené. Užitečné by proto byly všechny formáty vzdělávání: síťování konvenčních zemědělců s těmi ekologickými, exkurze na fungující ekologické zemědělské farmy či popularizace příkladů dobré praxe).

O České společnosti ornitologické

Česká společnost ornitologická usiluje o svět, kde žijí lidé a ptáci v harmonii, kde lidé s pokorou obdivují přírodu, snaží se jí porozumět a využívají ji udržitelně pro sebe, pro ptáky i pro ostatní organismy.

Česká společnost ornitologická zkoumá a chrání ptáky, jejich prostředí a přírodu jako celek a svou činností k tomu motivuje i širokou veřejnost. ČSO prosazuje ochranu přírody založenou na vědeckých poznatcích a pomáhá rozvoji ornitologie i ochrany ptáků bez ohledu na politické hranice.

O autorech a Institutu 2050

PhDr. Jan Krajhanzl, Ph.D. je zakladatelem a ředitelem Institutu 2050 a působí na Katedře environmentálních studií Masarykovy univerzity. Vzděláním sociální a environmentální psycholog, dlouhodobě se specializuje na komunikaci environmentálních témat s veřejností. V mezioborovém týmu, který vede, se zabývá především výzkumy názorů české a slovenské veřejnosti na široké spektrum environmentálních témat, např. ochranu klimatu, biodiverzity či vztah k chráněným územím a další. S oporou v datech pak designuje komunikační strategie pro různé vládní a nevládní organizace v environmentální oblasti, s cílem oslovit nové cílové skupiny. Je autorem několika publikací, např. knihy *Psychologie vztahu k přírodě a životnímu prostředí* (2014) a spoluautorem publikace *Vztah české veřejnosti k přírodě a životnímu prostředí* (2018).

V rámci výzkumu se věnoval metodické přípravě rozhovorů, vedení rozhovorů v terénu, analýze a interpretaci dat a přípravě výzkumné zprávy.

Mgr. Tereza Dědinová, Ph.D., působí jako odborná asistentka na Ústavu české literatury Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Věnuje se tomu, jak jazyk a příběhy zrcadlí a přetvářejí vztah k přírodě, uchopení environmentální krize a představy o budoucnosti. Zaměřuje se přitom na spekulativní a klimatickou fikci, ale i na kritickou analýzu mediálního a společenského diskurzu. Vedle odborných článků a knihy *Po divné krajině: Charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury* (2015) se jako editorka a autorka podílela na kolektivních monografiích *Images of the Anthropocene in Speculative Fiction: Narrating the Future* (2021) a *Fantasy and Myth in the Anthropocene: Imagining Futures and Dreaming Hope in Literature and Media* (2022).

V tomto výzkumu se věnovala spolupráci na analýze a interpretaci dat.

Institut 2050 je výzkumné a komunikační centrum, které se zabývá tím, jak porozumět různým skupinám veřejnosti a zapojit je do ochrany přírody a životního prostředí. Realizujeme proto výzkumy veřejného mínění a designujeme komunikační strategie, které rozšiřují naše dosavadní znalosti o tom, jak budovat mosty mezi environmentálními tématy a širokým spektrem cílových skupin.